

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Realizace Společné zemědělské politiky EU v podmínkách českého zemědělství
Implementation of the EU Common Agricultural Policy in the Czech Agriculture

Student: Lenka Skopalíková
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Boris Navrátil, CSc.

Ostrava 2009

Zadání bakalářské práce

Student: **Lenka Skopalíková**

Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**

Studijní obor: **6210R004 Eurospráva**

Specializace: **00 Eurospráva**

Téma: **Realizace společné zemědělské politiky EU v podmínkách českého zemědělství**
Implementation of the EU Common Agricultural Policy in the Czech Agriculture

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Vznik a vývoj společné zemědělské politiky ES/EU
3. Reformy společné zemědělské politiky ES/EU a jejich úspěšnost
4. Aplikace společné zemědělské politiky v podmínkách českého zemědělství
5. Závěr

Seznam doporučené odborné literatury:

BEČVÁŘOVÁ, Věra. Koncepce a vývoj agrární politiky EU a USA. Brno : Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7375-133-3.

FOJTÍKOVÁ, Lenka; LEBIEDZIK, Marian. Společné politiky Evropské unie. Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku. Praha : C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7179-939-9.

NEUMANN, Pavel. Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2004. ISBN 80-245-0814-1.

PĚLUCHA, Martin a kol. Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU. Praha : IREAS, 2006. ISBN 80-86684-42-3.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Boris Navrátil, CSc.**

Datum zadání: 21.11.2008

Datum odevzdání: 30.04.2009

doc. Ing. Karel Skokan, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně.

V Ostravě 7. května 2009

Obsah

1. Úvod.....	2
2. Vznik a vývoj společné zemědělské politiky ES/EU.....	4
2.1 První zásahy státu do zemědělství.....	4
2.2 Formování společné zemědělské politiky do konce 80. let.....	5
2.3 Společná zemědělská politika ES/EU.....	7
2.4 Společná zemědělská politika po reformě z roku 1992.....	9
2.5 Zemědělská politika a rozvoj venkova.....	12
3. Reformy společné zemědělské politiky ES/EU a jejich úspěšnost	14
3.1 Mansholtův plán.....	14
3.2 MacSharryho reforma.....	15
3.3 Reforma v rámci Agendy 2000.....	17
3.4 Fischlerova reforma.....	19
3.5 Reforma cukerního pořádku.....	24
3.6 Reforma vinařského sektoru.....	26
3.7 Health Check – Zdravotní kontrola SZP.....	27
4. Aplikace SZP v podmínkách českého zemědělství.....	31
4.1 Charakteristika českého zemědělství.....	32
4.2 Podmínky pro vstup ČR do EU v zemědělské oblasti.....	37
4.3 Realizace a dopady SZP EU na rozvoj českého zemědělství a venkova	41
4.4 Operační programy pro současné období 2007-2013.....	47
4.5 Současný vývoj českého zemědělství.....	51
5. Závěr.....	54
Seznam použité literatury.....	56
Seznam zkratk.....	59

1. Úvod

Výběr tématu mé bakalářské práce nebyl náhodný. Důvodem, proč jsem se rozhodla pro toto téma, je skutečnost, že této problematice je v současnosti věnovaná velká pozornost, nejen ze strany politiků, ale i běžných občanů při každodenní spotřebě zemědělských produktů.

Práce je motivována snahou proniknout do problematiky, ke které jako obyvatelka menší obce, jejíž součástí zemědělství je, mám blízko.

Česká republika se v roce 2004 stala členskou zemí EU, což mělo a má zásadní vliv na rozvoj naší zemědělské politiky.

Evropská unie je politicko-ekonomické společenství, které vzniklo v roce 1993 na základě Maastrichtské smlouvy. Jejím cílem je vytvoření společného trhu, podpora rozvoje hospodářství a konkurenceschopnosti s ohledem na kvalitu životního prostředí.

Společenství na počátku šedesátých let směřovalo k regulaci trhu zemědělských produktů a k jeho stabilizaci pro zajištění soběstačnosti v produkci potravin. V roce 1962 vzniká Společná zemědělská politika, která do počátku osmdesátých let byla velmi efektivní. Následně se stala předmětem oprávněné kritiky. Především kvůli rozpočtové náročnosti, hromadění stále větší nadprodukce, zavádění protekční ochrany a bariér vůči třetím zemím.

V roce 2004 problematičnost SZP ještě vzrostla rozšířením Unie. Přistoupily země (včetně ČR) s vyšším podílem zemědělského sektoru na HDP oproti zemím EU-15, avšak s nízkou produktivitou práce. V současné době je SZP podrobena kritice za její vysokou rozpočtovou náročnost, neefektivnost a neschopnost pružně reagovat. I přes oprávněnou kritiku ji není možné jednoduše reformovat. Všechny razantnější reformy jsou v průběhu jejich schvátování mírněny z důvodu rozdílného zájmu členských zemí.

Cílem této práce je pomocí dostupných informací analyzovat dosavadní vývoj SZP ES/EU a reformní kroky, které vedly k její dnešní podobě. Dále pak její dopady na české zemědělství a jeho možnou budoucnost.

Práce je rozdělena do tří tematických kapitol. Obsahem první z nich je zhodnocení situace v evropském zemědělském sektoru od prvních zásahů vlád až po současnost. Zachycuje důležité milníky a situace vyžadující naši pozornost. Druhá kapitola přibližuje

dosavadní reformní kroky, jejich důležitost, obsah i úspěšnost. Třetí kapitola je pak zaměřena na české zemědělství, které se v květnu 2004 na základě dohodnutých podmínek v přístupových smlouvách stalo součástí SZP. Největší důraz je kladen na ucelení informací o možnostech získání finančních prostředků z národních a především z evropských zdrojů. Jsou zde také shrnuty podmínky pro jejich čerpání a důležitá evropská legislativa platná v plném rozsahu i pro naše zemědělství. V závěrečné části práce je nastíněn možný budoucí vývoj evropského zemědělství směřující ke zvýšení konkurenceschopnosti, dodržování zásad správné zemědělské praxe s ohledem na životní prostředí, ochranu zdraví a rozvoj venkova.

2. Vznik a vývoj společné zemědělské politiky ES/EU

2.1 První zásahy státu do zemědělství

Rozsáhlejší zásahy evropských vlád do zemědělství začaly v 70. letech 19. století. Díky rozvoji v lodní dopravě došlo ke zvýšení exportu levného obilí z USA, Kanady a Austrálie. Evropské zemědělství se dostávalo do krize. Většina zemí reagovala ochranou domácích zemědělců a realizovala opatření zaměřená na omezení dovozu levných zemědělských výrobků, což znamenalo počátek protekcionistické ochrany vnitřního zemědělského trhu evropských zemí. Tato ochrana se projevila snížením cen, zmírněním poklesu příjmů zemědělců, ale současně izolovala vývoj cen v Evropě od těch světových.

Po stabilizaci situace na počátku 20. století byl další vývoj ovlivněn především první světovou válkou. Začal se projevovat nedostatek potravin a zemědělských výrobků, vzrostly ceny i příjmy zemědělců, byly zrušeny ochranné bariéry vůči zámořským zemím. Situace po 1. světové válce vyvrcholila celosvětovou hospodářskou krizí. Krach newyorské burzy v říjnu 1929 přenesl hospodářský pokles z USA do ostatních zemí. Hospodářská krize měla za následek snížení průmyslové produkce a nárůst nezaměstnanosti. Rostoucí nabídka potravin při nízké koupěschopnosti obyvatel vyvolala prudký pokles cen. Světové zásoby potravin se však výrazně zvýšily.

Ve většině evropských zemí se objevily náznaky prvních ucelených politik v oblasti zemědělství. Tyto politiky měly ochrannářské rysy a zasahovaly do vývoje na zemědělských trzích. Pro jejich realizaci byly používány nástroje typu podpor zemědělství v podobě celních bariér (celní tarify a poplatky), mimocelních nástrojů, přímo či nepřímo regulující strukturu a objem dovozu a také se objevila řada regulačních zásahů do trhu, které byly v členských zemích uplatňovány rozdílně.

Po druhé světové válce se Evropa vyznačovala nedostatkem potravin. Klíčovým cílem všech zemědělských politik bylo zajistit soběstačnost ve výrobě zemědělských výrobků a potravin. Prostřednictvím přímé podpory cen bylo nutné zvýšit atraktivnost zemědělství, řešit nízkou úroveň příjmů zemědělců v porovnání s jejich výší v jiných odvětvích. Tyto nástroje zasahovaly do fungování trhu ve formě rozdílových příplatků a intervencí cen nákupů a prodejů, tvorbou zásob s cílem stabilizovat ceny na domácím trhu a podporovat

modernizační plány u vybraných komodit formou dotací k cenám vstupů.

Státními garancemi a dotacemi při poskytování úvěrů do zemědělství byly položeny základy nepřímých podpor zemědělských důchodů. Ve většině evropských zemích byly přijaty komplexní zemědělské zákony, které vymezovaly úlohu zemědělství v národním hospodářství.

2.2 Formování Společné zemědělské politiky do konce 80. let

Základy Společné zemědělské politiky (dále jen SZP) se začaly formovat po skončení druhé světové války. Ekonomická situace a výkonnost zemědělského sektoru prošly v průběhu let zásadní změnou. Postupně ztrácely na významu rozhodující faktory, které v minulosti vedly k preferenci nástrojů podpory cen. Vývoj SZP byl ovlivňován mnoha faktory – vnitřními, mezi které patří zvýšená produktivita výroby, vztah mezi produkčními a mimoprodukčními funkcemi zemědělství a také vnějšími, mezi které řadíme zejména rozpočtové problémy EU, vliv obchodních partnerů ve Světové obchodní organizaci (WTO) a rozšiřování Společenství.

Hospodářská integrace byla spojena s koordinací pomoci vycházející z Marshallova plánu pro hospodářskou obnovu Evropy, který byl schválen kongresem Spojených států v roce 1947 s cílem zvýšit výkonnost zemědělství a soběstačnost Společenství v poválečném období a v období studené války.

Významným krokem bylo v roce 1952 vytvoření organizace Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO), která koordinovala a dohlížela na uhelný a ocelářský průmysl. Členy se staly Německo, Francie, Itálie a země Beneluxu. V Římě byly v roce 1957 podepsány smlouvy o vytvoření Evropského hospodářského společenství (EHS) a Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM). Tyto smlouvy byly připraveny na základě iniciativy zemí Beneluxu, které v roce 1955 předložily návrhy na spolupráci v oblasti dopravy, energetiky a atomové energie. Původních šest zakládajících zemí se při vzniku EHS dohodlo na začlenění zemědělského sektoru do vznikajícího společného trhu.

Toto začlenění znamenalo volný pohyb zemědělských výrobků, odbourání hraničních

kontrol a celní ochrany a zavedení společných pravidel pro obchodování se třetími zeměmi. Základy SZP položila v Římská smlouva, která byla podepsána 25. července 1958. Na její přijetí vyvíjela tlak zejména Francie. V jejím zemědělství pracovala v 50. letech pětina obyvatelstva v produktivním věku, což mělo výrazný ekonomický a sociální dopad. Francie byla také nejvýznamnějším zemědělským producentem mezi zakládajícími státy EHS a zamýšlela přebytek své produkce vyvážet na trhy svých obchodních partnerů. Stejný zájem sdílela i Itálie a především Nizozemí, které začalo s budováním vysoce konkurenceschopného zemědělství zaměřeného na vývoz. Francie přijetím SZP podmiňovala svůj souhlas se zavedením volného trhu s průmyslovými výrobky. Členské země se také shodovaly v budoucím vývoji zemědělství, kdy měla být především zajištěna modernizace za účelem uvolnění nezbytné pracovní síly pro prudce se rozvíjející průmysl.

„Formování SZP se odehrávalo v době, kdy zaměstnanost v zemědělství činila přibližně 20 % a podíl sektoru na hrubém domácím produktu byl asi 15 %.“¹ V červenci 1958 proběhla v italské Strese konference ministrů zemědělství, expertů a organizací hájících zájmy zemědělců. Na základě jejich závěrů vypracovala Komise první návrhy, které byly v roce 1959 předloženy členským zemím. Byly formulovány 4 základní principy SZP a také systém fungování trhů jednotlivých komodit. Dohody však ještě na konci roku 1961 nebylo dosaženo.

Jak bude v praxi SZP fungovat upřesnila dohoda z ledna 1962. Byl zaručen volný pohyb zemědělských komodit, pro každou skupinu výrobků se počítalo s vytvořením společné organizace trhu (CMO), založené na systému garantovaných cen. Rada každoročně stanovovala orientační cenu, která představovala ideální cenovou úroveň na trhu. V případě zhroutení trhu poskytovalo Společenství zemědělcům cenovou záruku. Pokud by se ceny na trhu dostaly pod stanovenou intervenční cenu, otevíraly se před zemědělci možnosti intervenčních skladů, které měly povinnost výrobky za tuto cenu odkoupit. K cenové záruce tak přibyla i neomezená záruka odbytu. Kombinace obou těchto záruk zmenšovala rizika na trhu. Vysoké ceny oproti světovým trhům měly zemědělcům zaručit dostatečné příjmy a poskytnout zdroje pro investice a zvyšování produktivity, které zpětně podporovala i stabilita na trhu zaručující bezpečnou návratnost vložených prostředků.

1 BEČVÁŘOVÁ, Věra. Koncepce a vývoj agrární politiky EU a USA. Brno : Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2007. s. 20. ISBN 978-80-7375-133-3

V roce 1967 měly být vytvořeny společné organizace trhu s obilninami, vepřovým masem, vejci, drůbeží a olejninami. O rok později se předpokládal vznik organizací trhu s mlékem a hovězím masem. Ve všech zemích platil princip jednoty trhu, který představoval stejná pravidla pro všechny. Ceny byly určovány na úrovni Společenství a platily ve všech členských zemích stejně.

Ve vztahu k třetím zemím byl zaveden princip komunitární preference. Většina zemědělských výrobků byla prodávána na světových trzích za nižší ceny, proto na jejich dovoz do zemí Unie byly uvaleny klouzavé dávky. Ty slouží k dorovnání ceny na úroveň orientačních cen a umožňují je udržet na podstatně vyšší úrovni, než na světových trzích. Pro zajištění vývozu vlastních produktů poskytuje Společenství vývozcům vyrovnávací dávky. Tyto subvence umožňují snížit jejich cenu na světovou úroveň. V oblasti financování bylo přijato pravidlo finanční solidarity.

Existovalo mnoho důvodů pro výrazné zvýšení příjmů prostřednictvím podpory tržních cen. Především relativně nízká úroveň samozásobení zemědělskými výrobky, sociálně ekonomická struktura (v zemědělském sektoru převládalo velké množství malých rodinných farem), nerozvinutá dopravní infrastruktura, která omezovala mobilitu zemědělců a dalších pracovníků. Záchranná sociální síť zabezpečovala ve většině členských zemí částečnou ochranu pro dělníky v průmyslu. Kvůli velké finanční náročnosti zabezpečení přímých podpor důchodů malých rolníků však nepokrývala zemědělce

2.3 Společná zemědělská politika ES/EU

V roce 1962 byla přijata SZP, která se stala jedním z nosných prvků Římských smluv. V nich byly formulovány první politické aspekty zemědělské politiky, jako je zajištění stálé dodávky bezpečných a cenově dostupných potravin, přiměřená životní úroveň pro zemědělce. Současně je však důležité umožnit rozvoj a modernizaci zemědělského sektoru, zajistit možnost dalšího provozování zemědělství ve všech regionech EU. SZP v prvních desetiletích podněcovala sjednocování Společenství a formování ostatních politik. Zařazení zemědělství do jednotného trhu zvýšilo kvalitu spolupráce mezi členskými zeměmi a posílilo budování jednotného trhu.

Financování opatření SZP z evropského rozpočtu zajišťoval již od roku 1962 Evropský orientační a záruční zemědělský fond (EAGGF). Úkolem záruční sekce, která čerpala největší část rozpočtu, bylo vyplácení vývozních dávek a financování výkupu zboží do intervenčních skladů. Cílem orientační sekce byla podpora strukturální reformy evropského zemědělství. Do 30. června 1965 pocházely finanční prostředky fondu z národních příspěvků. V dalším období mělo být rozhodnuto o zajištění vlastních zdrojů Společenství.

Byla také zavedena podmínka přijímat rozhodnutí v oblasti SZP jednomyslně všemi členskými zeměmi, a to i přesto, že zakládající smlouva předpokládala rozhodování kvalifikovanou většinou. K této změně došlo v návaznosti na **tzv. Lucemburský kompromis**, který umožňoval ochranu důležitých národních zájmů každého členského státu. Tento způsob rozhodování ve věcech SZP platil v plném rozsahu do 80. let 20. století. V roce 1968 byla zrušena národní opatření zemědělské politiky a začalo plné působení zásadní koncepce SZP.

V roce 1971 byl zaveden systém monetárních kompenzací pro zajištění eliminace kurzových rozdílů zemědělských cen a podpor mezi jednotlivými členskými státy a také systém indikativních cen. Ty představovaly optimální cenovou úroveň pro fungování společného trhu a zajištění příjmů zemědělců. Systém cel byl doplněn dovozními poplatky a podporou exportu. Zemědělcům byly vypláceny vysoké výkupní ceny produkce na neomezené objemy produkce a začaly být používány vysoké stupně ochrany evropského trhu.

Počátkem tohoto období Evropská komise připravovala návrhy první ekonomicky podložené strukturální reformy zemědělství v rámci Společenství. V roce 1968 Komise schválila radikální **Mansholtův plán**. Cílem bylo snížit v průběhu 10 let počet zemědělců o 5 mil. osob a vytvořit mnohonásobně větší zemědělské podniky než tomu bylo dosud. Společenství usilovalo o 7 % roční nárůst produktivity zemědělství. Návrh byl sice zamítnut, ale pro budoucnost představoval nutnost změn a upozorňoval na rozhodující úlohu strukturální politiky pro další vývoj zemědělství v Evropě. Úroveň podpory tržních cen v rámci SZP Společenství byla vyšší než kdyby země postupovaly samostatně a nebyly jeho součástí.

V 70. letech byla formulována strukturální politika a došlo k prvním krokům uplatňování regionálního přístupu. Byly zdvojnásobeny výdaje na strukturální opatření z centrálních zdrojů SZP, zaveden systém podpor pro zemědělce v oblastech s HDP na osobu pod 75 % průměru Společenství. V průběhu 80. let 20. století postupně vznikala nadprodukce regulovaných komodit a vykoupená produkce přepĺňovala intervenční sklady. Díky technickému pokroku vzrostla produktivita faktorů v zemědělství, ale současně rostla finanční náročnost podpory. Sířila kritika tvorby zemědělské nadprodukce a vysokých rozpočtových výdajů. Reakcí na tyto skutečnosti bylo zavedení principu maximálních garantovaných limitů pro podporu produkce a jeho uplatnění pro některé komodity a pro jednotlivé členské státy. V roce 1988 byla Jednotným evropským aktem (JVT) zavedena tzv. „zemědělská směrnice“, která přinesla omezení nárůstu rozpočtových výdajů garanční sekce EAGGF pomocí limitu stanoveného na 74 % ročního nárůstu HDP.

Opatření z 80. let vedla, kvůli dalšímu zvyšování nabídky zemědělských produktů a pomalejšímu růstu spotřeby, k 20 % poklesu cen vyplácených evropským zemědělcům. Nadále jako neřešitelný se jevil problém nadprodukce a rostoucích rozpočtových nákladů na SZP. Kritizována byla především skutečnost, že největší podíl podpor získával malý počet velkých a ekonomicky silných zemědělských podniků (80 % podpor využívalo 20 % výrobců). Zemědělství tvořilo trvale nejvyšší část výdajů. „Rozdíly v efektivnosti využívání výrobních faktorů prohlubovaly podnikové rozdíly, měnily strukturu podnikatelských subjektů a jejich vazby v rámci výrobních řetězců.“² Jediným řešením byla zásadní reforma stávající společné zemědělské politiky.

2.4 Společná zemědělská politika po reformě z roku 1992

V roce 1991 mělo Společenství ve svých skladech více než 15 milionů tun obilí³, které nenalézalo odbytiště a celkové výdaje na podporu farmářů přesáhly původně plánovaný rozpočet. V roce 1992 v zemědělské dohodě Uruguayského kola GATT Evropská unie souhlasila s redukcí výše domácí cenové podpory, se snížením celní ochrany a s určitou liberalizací obchodu. Toto kolo zpochybnilo základní nástroje SZP jako jsou podpora vývozu

2 BEČVÁŘOVÁ, Věra. Koncepce a vývoj agrární politiky EU a USA. Brno : Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2007. s. 32. ISBN 978-80-7375-133-3

3 Ministerstvo zahraničních věcí

zemědělských výrobků do třetích zemí a vysoké celní zatížení na dovoz vybraných zemědělských komodit do Unie. V rámci jednání byl také projednáván systém, struktura a výše finančních prostředků, které byly určeny zemědělcům z unijního rozpočtu. Důležitou změnou byl přesun cenové podpory směrem k přímým platbám, tedy směrem k podpoře důchodů. Tato reforma byla kompromisem v jednání GATT na základě dohody o zemědělství v rámci Uruguayského kola GATT. Po několika neúspěšných jednáních byl oficiálně kompromis potvrzen podpisem závěrečné dohody v Marakeši v roce 1994. Tím bylo formálně uzavřeno Uruguayaské kolo GATT a došlo k založení Světové obchodní organizace (WTO). Tyto dohody obsahovaly několik klíčových ustanovení o zemědělství, která byla platná pro všechny země a významně ovlivňovaly a stále ovlivňují současnou i budoucí podobu evropského zemědělství.

Mezi rozhodující body dohody patřilo:

- zavedení zvláštních ochranných opatření v případě ohrožení domácích trhů,
- dohoda o olejninách,
- zařazení kompenzačních plateb EU do „modré schránky“ (blue box), tedy takového typu podpor, na které se nevztahují omezení výše domácích podpor z hlediska GATT.

Dohoda měla omezené trvání do roku 2003, které bylo dáno tzv. mírovou klausulí. Po rozšíření EU o Rakousko, začal být výrazněji prosazován tzv. evropský model zemědělství, preferující multifunkční úlohy zemědělství. Model měl zohlednit specifika jeho specifika a uznat významnost veřejných statků, které tento sektor produkuje. EU se přihlásila k evropskému modelu zemědělství na konferenci zorganizované z iniciativy tehdejšího komisaře pro zemědělství F. Fischlera Deklarací z Corku v roce 1996. Dochází k formování společné politiky rozvoje venkova, ochrany životního prostředí a multifunkčního přístupu k evropskému zemědělství. Je vytvořen druhý pilíř SZP, zaměřený na podporu strukturálních změn a na politiku rozvoje venkova.

Přes dosažené úspěchy po reformě SZP v roce 1992 výsledek nebyl z dlouhodobé perspektivy až tak úspěšný. Bylo zřejmé, že je třeba přijmout další rozhodnutí, která budou směřovat k větší ohleduplnosti k životnímu prostředí a ke zvýšené pozornosti dopadů

zemědělské výroby na zdraví obyvatel. Pro oblast zemědělství byla přijata v roce 1999 na summitu v Berlíně **Agenda 2000**, která reagovala na nové skutečnosti, a to: blížící se nové kolo jednání WTO, rozšíření EU a jeho dopady na rozpočet a změny nabídky na zemědělském trhu, požadavek snížení rozpočtové náročnosti SZP a snížení napětí mezi členskými státy EU, které se zvyšovalo z důvodu rozdělení zemí na země čistých plátců a naopak čistých příjemců.

Agenda 2000 znamenala prohloubení principů a dokončení změn zahájených McSharryho reformou v roce 1992. V oblasti druhého pilíře SZP orientovaného do oblasti venkovského rozvoje, došlo k potvrzení, že zemědělství není čistě ekonomickým sektorem, ale plní i celospolečenské funkce. V této oblasti byla zjednodušena pravidla a byly posíleny rozpočtové prostředky na rozvoj venkova. Agenda 2000 také reformovala zemědělskou politiku směrem ke snížení tržních deformací jak v domácím, tak i v mezinárodním měřítku. Velmi obtížným úkolem Unie se stala integrace agrárního sektoru kandidátských zemí do společného trhu. Překážkou snadné integrace byla především potřeba strukturálních změn a nižší produktivita zemědělství (s výjimkou Slovinska, České republiky a Maďarska).

Dne 26. června 2003 ministři zemědělství členských států EU přijali zásadní reformu SZP měnící způsob podpory zemědělců v Evropské unii. Zároveň byl nastíněn postup pro uplatnění reformy i pro deset kandidátských zemí, které vstoupí do EU k datu 1.5.2004. Zemědělcům přinesla větší možnost volby produkce výrobků, které vyžaduje trh. Většina subvencí je nyní vyplácena nezávisle na objemu produkce. Tato nová podoba SZP by měla zemědělce přimět k větší konkurenceschopnosti a k orientaci na tržní produkci, díky záruce jisté úrovně jejich příjmů. Jsou zdůrazňovány programy se zaměřením na ekologickou produkci, dobré zacházení se zvířaty a kvalitu výroby. Reforma také posiluje vyjednávací pozici EU ve WTO.

Z pohledu ČR byly rozhodující podmínky pro nově přistupující státy vymezeny ve vyjednávacích rozhovorech při vstupu do EU. Jednání byla velmi složitá a výsledkem je kompromis obou stran. V první řadě nastal problém v otázce přímých plateb, které pro nově přistupující země nebyly zahrnuty ve společném rozpočtu. Kompromisním řešením bylo přidělení 25 % z nárokové částky, která je postupně zvyšována tak, aby v roce 2012 byla dosažena plná výše přímých plateb. V současném období 2007–2013 jsou přímé platby

poskytovány ve formě plateb na zemědělskou půdu a doplňkových plateb. Povinností pro jejich získání je od roku 2009 postupné zavádění opatření cross-compliance.

Evropská politika cross-compliance je součástí reformy SZP EU. Týká se dnes jak dotací čerpaných z EAGF, tak dotací čerpaných z EAFRD. „Cross-compliance usiluje o ochranu celospolečenských zájmů, práv jednotlivců a dlouhodobých zájmů evropského zemědělství. Je politikou prosazení zákona v zemědělské praxi a znamená nutnost přizpůsobit zemědělské hospodaření určitým pravidlům. Cílem je ochrana životního prostředí, zabezpečení zdravotní nezávadnosti potravin, zajištění etického zacházení s hospodářskými zvířaty, zlepšení evidence chovů zvířat a prevence epidemií. Splnění těchto dílčích cílů má zajistit evropskému zemědělství a venkovu podmínky pro jeho další kvalitní rozvoj.“⁴

2.5 Zemědělská politika a rozvoj venkova

Politika rozvoje venkova je potřebná především díky rozdílným možnostem alokace příjmů mezi venkovskými a městskými oblastmi při uplatňování principů čistě zemědělské politiky i díky přetrvávajícímu znevážení venkovských oblastí.

Konference zemí EU a dalších evropských zemí o rozvoji venkova, která se uskutečnila v listopadu 1996 v irském Corku, zavedla dnešní druhý pilíř SZP. „Přijatá Corkská deklarace doporučila začlenit venkov do existujících politik států. Politika rozvoje venkova musí být koncipována multidisciplinárně a musí být aplikována ve více odvětvích s jasnou územní dimenzí. Musí vycházet z integrovaného přístupu, který zahrnuje přizpůsobení a rozvoj zemědělství, diversifikaci činností, řízení přírodních zdrojů, posílení ekologických funkcí a propagaci kultury, cestovního ruchu a rekreace.“⁵ Rozvoj venkova musí být trvale udržitelný v souladu se zásadou subsidiarity a je vyžadováno zjednodušení legislativy v zemědělské části oblasti rozvoje venkova.

Evropská rada na jaře roku 2000 přijala **tzv. Lisabonskou strategii** - komplexní strategii pro období 2000-2010. EU by se do roku 2010 měla stát nejkonkurenceschopnější

4 MACHÁLEK, Emil; PĚLUCHA, Martin. České zemědělství v podmínkách reformy SZP EU a nástroje k její realizaci: přímé platby a cross-compliance, zvyšování konkurenceschopnosti (Program rozvoje venkova). Praha : IREAS, 2008. s. 14. ISBN 978-80-86684-52-9

5 PĚLUCHA, Martin. Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU. Praha: IREAS, 2006. str.71. ISBN 80-86684-42-3

a nejdynamičtější znalostní ekonomikou, schopnou udržitelného hospodářského růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností. Tento cíl byl založen na propojení ekonomických a sociálních problémů. Venkov se stává důležitým impulsem pro hospodářský růst a potřebné oživení zaměstnanosti. Stává se klíčovým nástrojem restrukturalizace a inovací v zemědělském sektoru.

V červnu 2004 deklarace z Cáceres požaduje vytvoření politiky rozvoje venkova k využití Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD). Doporučuje zavést ukazatele rozvoje venkova a typologie venkovských oblastí k lepšímu využití budoucí struktury zdrojů a nadále využívat metody iniciativy LEADER, a to především v nových členských zemích. V ČR do roku 2007 iniciativa LEADER není dostupná. Rozvoj venkova je prosazován prostřednictvím Programu obnovy venkova, předvstupního programu SAPARD, programu LEADER ČR a Operačního programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství. Oblast zemědělství a venkova v současném období podporují dva fondy, a to: Evropský zemědělský garanční fond a Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD). Na pomezí venkova a zemědělství nadále působí nástroje politiky hospodářské a sociální soudržnosti EU, kterými jsou Evropský fond pro regionální rozvoj, Evropský sociální fond a Fond soudržnosti.

3. Reformy Společné zemědělské politiky ES/EU a jejich úspěšnost

I přes to, že zemědělská politika byla vždy jedním ze základních pilířů procesu evropské integrace, stala se jednou z nejkontroverznějších a nejdiskutovanějších oblastí. Výdaje na SZP čerpají asi 40 % unijního rozpočtu a je velmi těžké ji reformovat.

Na SZP působí zájmové skupiny zemědělců, které vytváří tlak kvůli změně způsobu vyplacení dotací. Těmto skupinám spíše vyhovoval předchozí systém dotací odvozený od výše produkce. Podoba SZP je dlouhodobě neudržitelná z důvodu rozšiřování Unie. Od jejího vytvoření na počátku 60. let byla provedena řada zásadních změn. Především z důvodu lepšího přizpůsobení na měnící se ekonomickou a politickou situaci. Během fungování SZP došlo ke stabilizaci vnitřního trhu se zemědělskými výrobky. Při dostatečném množství produkce nyní nedocházelo k náhlým výkyvům cen.

Realizace **SZP přinesla řadu nesporných pozitiv**: vzrostla produktivita práce, rozvoj techniky, mechanizace výroby a využití umělých hnojiv. Vzrostly i důchody obyvatel pracujících v zemědělství. Tento růst mezd zabránil dalšímu prohlubování rozdílů ve výši příjmů mezi zemědělstvím a průmyslem. **Vývoj SZP byl však provázen i negativními tendencemi**: již zmíněný stále trvající rozdíl mezi průmyslem a zemědělstvím, kde mzdy nedosahovaly ani průměru v ostatních sektorech. Významná byla i vysoká nerovnost uvnitř odvětví, mezi velkými a malými farmami, způsobená především nerovnoměrnou dotační politikou. Modernizace a intenzifikace výroby nebyla v jednotlivých zemích plošným procesem a týkala se převážně velkých hospodářství. Reformní snahy Evropské komise v oblasti SZP se zaměřují na konkurenceschopné zemědělství více orientované na trh, v zájmu udržení a zvýšení důvěry spotřebitelů.

3.1 Mansholtův plán

V roce 1968 tehdejší komisař Evropské komise pro zemědělství Sicco Mansholt navrhl plán, jehož cílem mělo být zvýšení konkurenceschopnosti farem. Plán obsahoval radikální opatření na likvidaci začínajících přebytků. Mansholtův plán byl předložen členským zemím a vyvolal znepokojené reakce zemědělců. Po hlasování Rady v roce 1972 byl díky protichůdným zájmům méně radikální. K zásadním reformám nedošlo, především díky tomu, že krize tehdejšího modelu SZP nebyla nijak výrazně pocíťována. Navrhovaná opatření

nepřicházela ve správném čase.

Situace se změnila o dvacet let později, kdy se objevilo velmi mnoho podnětů k zahájení reformování SZP. Většina států EHS si byla vědoma nezbytné postupné liberalizace. Tu podporovalo především Nizozemí, které díky liberalizaci a výkonnému zemědělství mohlo bez větších problémů vstoupit na zahraniční trhy.

V roce 1984 byly stanoveny produkční kvóty pro omezení výroby směrem k většímu souladu nabídky s poptávkou. Omezení bylo spojeno se vznikem záručních prahů, tzv. stabilizátorů, kterým postupně podléhaly všechny nejdůležitější komodity. Záruční prahy představovaly maximální garantované množství produkce, na které se vztahovaly zaručené ceny. V roce 1988 na summitu v Bruselu byl stanoven limit budoucích výdajů SZP. „Bylo určeno, že výdaje porostou tempem, které bude představovat maximálně 74 % vzhledem v růstu HDP Společenství.“⁶ V roce 1992 tak byl přijat balíček opatření k zásadní MacSharryho reformě.

3.2 MacSharryho reforma

V červnu roku 1992 přijala Rada ministrů nejvýznamnější reformu systému SZP. I přes jistý pokles podílu výdajů pro sektor zemědělství z unijního rozpočtu, byla na konci osmdesátých let zjevná nutnost jej reformovat. Důvodem pro reformu byly také závazky, které na sebe Společenství převzalo podpisem Uruguayského kola GATT. Systém fungující do konce 80. let vedl k nežádoucí velké nadprodukci a ochraně domácího trhu před konkurencí. Na druhé straně bylo nutné držet se i přes reformu základních principů fungování SZP. Výsledkem bylo kompromisní řešení vytvářející určitou rovnováhu mezi potřebou snížit finanční dotace zemědělcům a politickým tlakem udržet příjmy na přiměřené výši.

Z MacSharryho reformy vyplynulo vytvoření třech principů:

- postupné snižování intervenčních cen, které povede ke snížení tržních cen a jejich přiblížení k cenám světového trhu,
- zemědělcům budou poskytovány přímé, tzv. kompenzační platby na základě kritérií jako jsou velikost obdělávané půdy, počet kusů dobytka apod.,

6 NEUMANN, Pavel. Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2004. str. 21. ISBN 80-245-0814-1

- snížení produkce zemědělských komodit.

Byly zavedeny některé formy kompenzací, vyplácené pouze na základě snižování objemu produkce. Kompenzace motivovaly zemědělce k ponechání určitého procenta půdy ladem.

V praxi tyto tři principy znamenaly např. snížení intervenčních cen u obilovin o 29 %, u hovězího masa o 15 % a u mléka o 50 %. Kompenzační platba byla vyplácena jednak zemědělcům, jejichž počet kusů dobytka na hektar půdy byl nižší než 1,4 ks, dále zemědělcům, kteří snižovali stav dobytka, rozlohu nebo naopak zvyšovali zalesnění orné půdy a také zemědělcům orientujícím se na ekologické zemědělství. Specifickou kompenzací se stal i předčasný odchod farmářů do důchodu. Reforma se však netýkala všech sektorů výroby, reformní kroky byly podniknuty pouze v oblastech s nejvyššími náklady. Ovlivnila tedy především pěstování obilnin a produkci hovězího masa, protože produkce v těchto oblastech patřila vždy mezi nejnákladnější a vedla k vytváření největších přebytků. V menší míře pak zasáhla výrobu mléka a másla, tabáku a jehněčího masa. Ostatní oblasti byly ovlivněny pouze okrajově nebo vůbec.

Reforma dosáhla významných výsledků. Díky tomu ES mohlo splnit své závazky přijaté v rámci jednání kola GATT. Podařilo se významně snížit nadprodukcí potravin a snížit zásoby v intervenčních skladech. K úspěchu napomohly nejen výsledky reformy, ale také mimořádně příznivá situace na mezinárodních trzích (zejména na trhu s obilím) v polovině 90. let. Vývoz unijního obilí umožnila silná poptávka a jeho vyšší cena na trhu. Mezi kladné důsledky reformy, kterých dosáhla v průběhu 90. let, patří stabilizace výdajů na SZP, významné zlepšení tržní rovnováhy u nejproblémovějších produktů (obilí, hovězí maso a máslo). Došlo ke zlepšení vývoje zemědělských příjmů díky růstu kompenzačních plateb, snížil se tlak na růst spotřebitelských cen a pokleslo napětí v oblasti mezinárodního obchodu se zemědělskými produkty.

Na druhé straně tyto výsledky nebyly natolik výrazné, jak se předpokládalo. Změny vnitřních a vnějších podmínek budou i nadále podněcovat další reformní kroky. Reformu je tedy nutno chápat jako začátek dlouhodobého procesu. Proto bylo v následujícím období rozhodnuto o další reformě, která je součástí Agendy 2000. Ta pokračuje v reformních krocích MacSharryho reformy. Opět dochází ke snižování intervenčních cen u významných komodit (obilí, mléko, hovězí maso), ke sjednocení a prohloubení opatření venkovského rozvoje a k rozšiřování agroenvironmentálních otázek. Nadprodukce, nižší produktivita práce

a celkový ekonomický a sociální stav odvětví v EU patří mezi vnitřní podněty pro pokračování reformních kroků. Mezi vnější podněty pak řadíme globální vývoj na světovém zemědělském trhu a perspektiva dalšího rozvoje Unie.

3.3 Reforma v rámci Agendy 2000

Výdaje na SZP v roce 1994 stále dosahovaly výše okolo 40 miliard EUR. Další nepředvídatelné výdaje v řádu několika miliard EUR si vyžádala krize nemoci šílených krav (BSE) v sektoru hovězího masa, která v Evropě vypukla ve dvou vlnách v roce 1996 a 1999. Opatření, přijatá pro získání důvěry spotřebitelů, zahrnovala povinné testování porážených kusů dobytka na výskyt BSE a likvidaci celých stád v případě zjištění nákazy. Ani těmito opatřeními se však nepodařilo zastavit prudký pokles poptávky.

V roce 2000 kvůli nízké poptávce po produkci hovězího masa přijala EU rozhodnutí o výkupu zdravých kusů dobytka k likvidaci, neboť o tak vysokou produkci nebyl zájem. „To vedlo k růstu unijních výdajů na zemědělství o 5,7 % v roce 2001 a navrhovaný rozpočet přesáhl 43 miliard EUR. SZP se stala terčem silné kritiky ze strany občanů a spotřebitelů.“⁷

Dokument Agenda 2000 byl předložen v roce 1997 se záměrem přijmout zásady reformy v roce 1999 tak, aby mohla být realizována v letech 2000–2006. Návrhy opatření v jednotlivých krocích nebyly nové, směřovaly spíše k důslednější realizaci závěrů z roku 1992. Obsahovaly snížení cen a jejich přiblížení ke světové úrovni a také poskytnutí přímých kompenzací nejvíce znevýhodněným oblastem. „Pokles cen měl proběhnout do roku 2005 o 10–30 %. Propad tržních příjmů měl být kompenzován opět plně přímými platbami, které by se měly stát důsledněji sociálním příjmem odděleným od výrobní činnosti.“⁸ Došlo k přechodu od podpory cen a vysoké intervence do tržního mechanismu směrem k přímé pomoci.

V rámci snahy o omezení centralizace a byrokracie na základě principu subsidiarity byl deklarován záměr, aby orgány EU přispívaly na SZP určitou částkou a zbytek by poskytovaly

7 BUSINESSINFO – Reforma CAP 2005. [cit. 2009-02-25]. Dostupné na WWW: http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/spolecna-zemedelska-politika-evropske/1000521/4234/#reforma_CAP_z_1992

8 NEUMANN, Pavel. Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2004. s. 28. ISBN 80-245-0814-1

národní státy, při dodržení společných pravidel, podle svých podmínek. Došlo k zavedení tzv. národních obálek.

Dochází ke zvýšení významu politiky rozvoje venkova jako části SZP. Je zdůrazňován celoplošný charakter zemědělství s ekonomickými, ale i sociálními, ekologickými a kulturními cíli. Přes oblast zemědělství je nově podporována strukturální přizpůsobení zaostávajících regionů. Jsou podporovány regiony, ve kterých dochází po restrukturalizaci ke ztrátě pracovních aktivit. Cílem je zabránit vylidňování venkova, které může být doprovodným procesem omezování produkčních funkcí zemědělství..

Tyto záměry prošly rozsáhlou diskusí, která vyvrcholila na berlínském summitu EU v březnu 1999. Ve schválených konečných závěrech Agendy 2000 se reforma SZP odchýlila od původní předlohy a pod tlakem některých zemí byly zmírněny její nejradikálnější dopady. Výsledkem summitu bylo mírnější snížení cen oproti původnímu plánu, odmítnutí návrhu většího spolufinancování zemědělských výdajů jednotlivými státy (národní obálky) – tento postup prosazovalo Německo, mezi jeho hlavní odpůrce patřila Francie. „Posílení politiky rozvoje venkova by se měl postupně stát „druhým pilířem“ SZP, kdy se SZP stále více mění na Společnou zemědělskou a venkovskou politiku (Common Agricultural and Rural Policy of Europe)“⁹ Nadále je zdůrazňováno udržení evropského modelu celoplošného, multifunkčního zemědělství, sledujícího širší spektrum cílů.

SZP EU chce podporovat opatření působící ve třech základních směrech:

1. modernizace farem, rozvoj kvality produkce, podpora generační výměny hospodářů,
2. podpora kvality života venkovské komunity, diverzifikace činnosti do nových aktivit, vytvoření alternativních zdrojů zaměstnanosti a důchodu,
3. podpora ekologicky šetrných výrobních metod, ochrana a zachování unikátního evropského kulturního dědictví ve venkovských oblastech.

Dlouhodobým cílem SZP je vytváření konkurenceschopného zemědělského sektoru, který bude bez výrazných subvencí dostatečně konkurenceschopný i na světovém trhu. Schválení Agendy 2000 přineslo změny i do oblasti financování SZP z rozpočtu EU. Reforma byla zaměřena na efektivnější využívání rozpočtových zdrojů, spolu se změnami v regionální

⁹ NEUMANN, Pavel. *Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace*. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2004. s. 29. ISBN 80-245-0814-1

a strukturální politice.

3.4 Fischlerova reforma

V roce 2002 předložil zemědělský komisař Fischler návrh na další fázi reformních změn. Podkladem návrhu byla tzv. Střednědobá zpráva vydaná Komisí v červenci 2002, která původně hodnotila předchozí reformu, ale postupně přerostla v novou reformní etapu. Ze zprávy vyplynulo zlepšení tržní bilance a příznivý vývoj zemědělských příjmů. V mnoha oblastech, i přes přínosy reformy, zůstávají rozdíly mezi cíly SZP a schopností přinášet konkrétní výsledky. Návrh prošel dlouhou diskusí, během které byla předložená opatření několikrát zamítnuta. Dne 26. června 2003 byla v Lucemburku schválena kompromisní verze reformních opatření. Také byl nastíněn postup pro uplatnění reformy pro 10 kandidátských zemí, mezi které patřila i ČR.

Fischlerova reforma předpokládala důslednější oddělení dotací od výroby než tomu bylo před reformou, a to i přesto, že obsahuje řadu úlev a přechodných období zmírňujících její dopad. Podnětem k pokračování reformy jsou probíhající jednání Světové obchodní organizace (dále jen WTO), kde se EU snaží vytvořit lepší pozici při obhospodňování SZP. S postupujícím jednáním rostl tlak na silnější tržní orientaci SZP, na uvolnění intervenčního systému, na podporu konkurenceschopného evropského zemědělství a na restrukturalizaci finančních toků uvnitř SZP.

Reforma mění systém přímých dotací dosud vázaných k produkci na jednotnou platbu na farmu. Tato jednotná platba nahrazuje několik předchozích plateb a je vypočtena jako jejich průměr v letech 2000–2002. Výplata těchto prostředků je podmíněna dodržováním předepsaných norem v oblasti ochrany životního prostředí, zdraví zvířat a rostlin, nezávadnosti potravin, šetrného zacházení se zvířaty. Dochází také k revizi tržní podpory uvnitř SZP - ke snížení intervenčních cen. Snížení přímých plateb zemědělským podnikům, které doposud dostávaly podpory vyšší než 5000 euro ročně. „Platby budou klesat o 3 % v roce 2005, 4 % v roce 2006 a o 5 % v letech 2007–2013.“¹⁰ Toto snižování se však netýká zemí přistupujících v roce 2004 až do doby, kdy dosáhnou úrovně plateb srovnatelné s členskými státy EU-15.

10 NEUMANN, Pavel. *Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace*. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2004. s. 31. ISBN 80-245-0814-1

Od roku 2005 došlo ke zvýšení podpory na rozvoj venkova. Jednotlivá opatření rozvoje venkova budou zaměřena na udržování dobrého stavu zemědělské půdy, podporu adaptace na nové ochranné bezpečnostní normy, zlepšení kvality potravin a ochrany zvířat, podporu investic mladých farmářů.

Hlavní cíle reformy SZP lze shrnout do 4 oblastí:

1. Zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství EU

Ke zvýšení by mělo dojít prostřednictvím úpravy intervencí, které umožní zemědělcům lépe reagovat na signály trhu. Zároveň zemědělci budou chráněni proti extrémním cenovým výkyvům.

2. Podpora tržně orientovaného a udržitelného zemědělství

Jedná se o dokončení přesunu podpory výrobků k podpoře zemědělců a zavedením plateb na farmu, které jsou odděleny od produkce.

3. Zavedení systému modulace

Systém modulace zajišťuje rovnováhu mezi podporami a posílením rozvoje venkova prostřednictvím převedení prostředků z prvního do druhého pilíře SZP

4. Rozšíření nástrojů rozvoje venkova

Rozšíření nástrojů, které jsou k dispozici pro rozvoj venkova pro zlepšení kvality potravin, welfare zvířat a pro splňování vyšších standardů.

Reforma je složena ze dvou oblastí - horizontální a tržní opatření.

Horizontální opatření lze rozdělit do pěti oblastí, a to:

1. odstranění vazby podpor na zemědělskou produkci (decoupling)
2. respektování standardů na úrovni farmy týkající se ochrany životního prostředí, kvality a bezpečnosti potravin, pohody zvířat (welfare) a dobré zemědělské praxe (cross-compliance),
3. modulace,
4. zavedení zemědělského poradenského systému,

5. nová opatření v rámci venkovského rozvoje.

Ad 1 - Decoupling

Zemědělský výrobce v dosavadním systému přímých plateb mohl žádat podle přesně stanovených pravidel o jednotlivé podpory, které jsou vázány na výrobky. Jedná se například o podporu na plodiny na orné půdě, porážkové prémie apod. Výčet všech přímých plateb je uveden v příloze Nařízení č. 1259/99.

Reforma přináší zásadní změnu přijetím systému jednotné platby na farmu (single payment area). V praxi tato změna znamená možnost získat pouze jednu platbu jako průměr všech získaných plateb za období 2000–2002, který je dělen tzv. oprávněnou plochou. Jednotná platba může být v konečném součtu rozdílná v jednotlivých regionech. Tato změna by měla přivést zemědělské výrobce k rozhodování o zaměření své zemědělské činnosti a přimět je k pružnější reakci na poptávku na trhu a k výrobě v množství a kvalitě, které je trhem vyžadováno. „Komise ve svém návrhu reformy z ledna 2003, která byla další specifikací střednědobé zprávy z července 2002, chtěla přesunout co největší počet přímých plateb do jednotné platby. Tento návrh nebyl akceptován členskými státy s odůvodněním, že by při přechodu na jednotnou platbu mohlo dojít k nežádoucím a nepředvídatelným změnám v dosavadní struktuře výroby či dokonce k opouštění půdy ve zvláště citlivých oblastech.“¹¹

Ad 2 – Cross-compliance

Cross-compliance znamená vazbu přímých zemědělských dotací na dodržení legislativou stanovených podmínek. V případě, že zemědělský podnik pravidla poruší, ztrácí část dotací. Politika cross-compliance je cestou prosazení většinou již existující legislativy.

Komise v původním návrhu z ledna 2003 navrhovala 38 standardů, které by měli zemědělci respektovat, aby získali nárok na jednotnou platbu. V konečné verzi je standardů pouze 18 a jejich zavedení je postupně vyžadováno ve stanovených termínech (viz. Tab. 3.1).

11 PĚLUCHA, Martin. Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU. Praha: IREAS, 2006. s. 61. ISBN 80-86684-42-3

Tab. 3.1 Termíny pro zavedení standardů cross-compliance

Standardy	Termín pro zavedení standardů
5 environmentálních směrnic	leden 2005
3 směrnice upravující oblast veřejného zdraví a zdraví zvířat	
4 směrnice upravující oblast veřejného zdraví a zdraví zvířat	leden 2006
3 směrnice upravující oblast notifikace nemocí zvířat	
3 směrnice upravující pohodu zvířat (animal welfare)	leden 2007

Zdroj: PĚLUCHA, Martin. Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 kontextu reforem SZP EU, úprava vlastní

Cross-compliance zahrnuje 3 základní prvky:

1. Požadavek Good Agricultural and Environmental Condition (GAEC)

Standardy dobrých zemědělských a environmentálních podmínek mají udržet dobrou kvalitu půdy, má být zajištěna údržba zemědělských pozemků a nesmí dojít k poškození stanoviště volně žijících živočichů a rostlin. Standardy také mají řešit problémy půdní eroze a struktury. Každý stát při formulaci těchto standardů vycházel ze svých podmínek.

2. Dodržování tzv. SMR standardů (zákonných požadavků na hospodaření)

Základním prvkem cross-compliance je dodržování 19 SMR standardů. Standardy jsou rozděleny do 4 skupin, a to:

- a) **environmentální směrnice,**
- b) **identifikace a evidence,**
- c) **zdraví zvířat a bezpečnost potravin,**
- d) **welfare hospodářských zvířat.**

Důležitou roli v dodržování SMR standardů hrají poradenský a kontrolní systém.

Poradenství je povinností členské země a jeho systém musel být vytvořen do roku 2007. V systému jsou nejdůležitější Krajská informační střediska pro zemědělství

a rozvoj venkova (KIS). Kontrolní systém začal plně fungovat až od tohoto roku a za kontroly jsou zodpovědné regionální odbory Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF).

3. Udržení minimální plochy pastvin na území státu

Členské země jsou nuceny nezmenšovat plochy trvalých travních porostů. Zdůvodu prevence proti erozi půdy, zachování biodiverzity krajiny a z důvodu dalších pozitivních funkcí těchto ploch. Vedle těchto důvodů je významným faktorem i prevence zemědělské nadvýroby. Zemědělcům jsou poskytovány významné finanční prostředky.

Ad 3 - Modulace

Modulace znamená přesun určitého procenta celkových přímých plateb na opatření související s rozvojem venkova. Jedná se tedy o přesun z 1. do 2. pilíře SZP. „Tato modulace byla zavedena na dobrovolné bázi Nařízením Rady 1259/99 a praktikovala ji Velká Británie a Francie, která ji však v roce 2002 přerušila.“¹² Reforma zavádí modulaci ročního vyčlenění určitého procenta přímých plateb na rozvoj venkova u zemědělských podniků, které získají přímé platby nad 5000 EUR. V roce 2005 by měly zemědělci z těchto plateb vyčlenit 3 %, v roce 2006 4 % a v období 2007- 2013 5 %. Modulace se nevztahuje na nové členské státy do doby, než jejich přímé platby dosáhnou stejné úrovně jako v zemích EU-15.

Ad 4 – Zemědělský poradenský systém

Jedá se o systém založený na dobrovolnosti. Smyslem je pomoc zemědělcům při aplikaci standardů v agroenvironmentální oblasti, kvality a bezpečnosti potravin a pohody zvířat včetně kontroly, jak jsou tyto standardy zemědělcem plněny. Tento poradenský systém měl v prvních letech přímo sloužit k realizaci a aplikaci principů cross-compliance přímo na farmách.

Realizace těchto opatření a především realizace nařízení a směrnic je povinná od 1. ledna 2009. Podmínky správné zemědělské praxe a podmínky na ochranu životního

¹² PĚLUCHA, Martin. Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU. Praha: IREAS, 2006. s. 62. ISBN 80-86684-42-3

prostředí jsou kritéria, která budou ovlivňovat SZP i po roce 2009 a měla by zajistit liberálnější chování zemědělce.

3.5 Reforma cukerního pořádku

EU uvažovala o reformě cukru díky jeho vysokým cenám na evropském trhu, které byly až trojnásobně vyšší než ceny světové. Navíc dovoz levného cukru ze třetích zemí byl stále ovlivňován vysokými cly ze strany EU. Ty zabraňovaly vstupu konkurenčních producentů na evropský trh. Situace přinesla oprávněnou kritiku režimu dotací evropského cukru prostřednictvím WTO, která navíc tlačila na EU, aby zahájila potřebnou liberalizaci trhu s touto komoditou. EU se na trhu s cukrem řadí mezi největší producenty na světě. I tak ale tento sektor fungoval v téměř nezměněné podobě od roku 1968.

V roce 2004 byl předložen první návrh snížení výrobních kvót výrobcům, proti kterému podalo protest 10 členských zemí (např. Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Itálie, Slovinsko, Portugalsko) z důvodu znevýhodnění výrobců z nových členských států.

Dne 22. června 2005 komisařka Boelová předložila nový návrh reformy, založený na principu dobrovolného ukončení výroby cukru v zemích s nízkou efektivností výroby a malou konkurenceschopností. Návrh zjednodušil systém kvót pro jednotlivé členské státy a navrhuje jen jednu jedinou kvótu, podle které jsou producenti rozděleni do tří skupin. Pro první skupinu, tvořící konkurenceschopné producenty, reforma téměř nic nemění, EU stanovuje vyšší kvóty než v ostatních skupinách. Do druhé skupiny jsou zařazeni nekonkurenceschopní producenti, kterým je snížena výrobní kvóta a EU má v budoucnu zájem přesunout výrobu cukru z těchto členských zemí jinam. Do třetí skupiny jsou pak zařazeny země, kterým je doporučený úplný zánik výroby. Tyto země se stanou pouze importními zeměmi.

Mezi hlavní cíle reformy¹³ patří:

1. postupné snižování zaručených výkupních cen cukru a cukrové řepy (v období

13 Asociace soukromého zemědělství ČR - Stanovisko producentů cukru v ČR k reformě cukerního pořádku v EU [online]. 2005 [cit. 2009-03-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/roslinna-vyroba-puda/stanovisko-producentu-cukru-v-cr-k-reforme-cukerniho-poradku-v-eu.html>>

2006-2010 klesne cena cukru o 36 %, cena cukrové řepy o 40 %). Cena cukru tak klesne v období 2009-2010 na úroveň 405 - 410 EUR za tunu,

2. pokles ceny cukrové řepy na 25 EUR za tunu v období 2009-2010 oproti 44 EUR v období 2007-2008,
3. zvýšení kompenzace po dobu 5 let o 30 % pro země, které sníží svoji produkci o více jak polovinu,
4. vznik Restrukturalizačního fondu, který je tvořen finančními odvody výrobců cukru. Tyto prostředky jsou určeny na zmírnění sociálních a jiných dopadů omezení výroby. Reforma přináší kompenzace pro cukrovary nucené ukončit výrobu ve výši 60 % nákladů,
5. má být vytvořen nástroj stažení cukru z trhu a systém soukromého skladování,
6. pěstitelé cukrovky, která není určena pro potravinářství, ale na výrobu paliv, získají nárok na příspěvek 45 EUR na hektar.

Nová regulace cukerního trhu platí od července 2006 a bez dalších změn by měla platit do roku 2015. Změna je možná pouze pokud nedojde k potřebné restrukturalizaci a snížení celkové produkce cukru v EU. Případné krácení kvót proběhne na základě revize v období 2009-2010.

V březnu roku 2006 byl schválen návrh Komise na snížení kvót na výrobu cukru o 2,5 milionu tun. Toto omezení by mělo přinést větší konkurenceschopnost EU na trhu s cukrem a ulehčení zahájení reformních kroků. Hlavním důvodem však bylo snížení objemu výroby cukru z důvodu obavy z hromadění jeho zásob. Celkově na konci období byl cukr produkován celkem v 18 členských zemích, přitom 70 % produkce pochází ze 7 zemí s nejvyššími výnosy v odvětví a výrobní kvóta EU na cukr a isoglukózu byla snížena na 14 mil tun.

V roce 2008 však vyplynulo, že situace se nevyvíjí podle představ Komise. Velké producentské státy (Francie, Německo, Polsko a Velká Británie) nesnížily produkci cukru. Komise se rozhodla, že nadále bude dotovat odchod z cukerného sektoru, a to v ještě větší míře. Firmy omezující výrobu získají za likvidaci své produkce vysoké odstupné. To by mělo vést ke snížení nahromaděných přebytků, vzniklých z důvodu dřívější politiky EU, která

motivovala k vyšší produkci prostřednictvím zajištění výkupních cen.

Reforma bohužel nepřinesla očekávanou liberalizaci a významné snížení cen pro spotřebitele. Nové výrobní kvóty jsou nesymetrické. Tradiční výrobci a vývozci se postupně stanou dovozci cukru od největších světových producentů, např. z Brazílie. Cukr bude dovážen i ze zemí EU (např. z Německa nebo Francie), které byly označeny jako konkurenceschopné.

3.6 Reforma vinařského sektoru

Jednou z posledních oblastí v celkovém reformním procesu, kterou SZP neustále prochází, je vinařský sektor. Na reformě vinařství se v prosinci 2007 dohodli ministři zemědělství jednotlivých členských zemí. Původní návrh Komise prošel řadou změn. Na nátlak Francie a Itálie bude zlikvidován menší počet vinic (175 000 ha) než byl původní plán (400 000 ha), vinaři mohou i nadále doslazovat své produkty. Z této reformy plynou přínosy i novým členským státům. ČR díky úspěšnému vyjednávání získá větší množství finančních prostředků oproti původnímu návrhu. Tato částka z původního návrhu 1,6 mil EUR vzrostla na téměř 3 mil EUR.

Opatření přijatá v rámci vinařské reformy:

1. modernizace výrobních postupů,
2. restrukturalizace vinic a podpora ekologického zemědělství.
3. odstranění velmi nákladných opatření
4. začlenění vinařského sektoru do již existujícího systému jednotné platby na farmu.

Cílem EU je podpora úspěšných producentů, kteří mají své odbytiště. Naopak nekonkurenceschopné vinaře Unie podněcuje finančními prostředky k ukončení činnosti nebo k přechodu k jiné produkci.

3.7 Health Check – Zdravotní kontrola SZP

Komise dne 20. listopadu 2007 navrhla přizpůsobení několika prvků SZP v rámci sdělení Evropskému parlamentu a Radě, tzv. „Příprava na Health Check SZP“. Především se jedná o oblast režimu jednotné platby, nástrojů podpory trhu a zaměření se na zvládnutí „nových výzev“. Komise požadovala prověření fungování SZP po reformě z roku 2003 a její přizpůsobení současným problémům.

Od května 2008 probíhala jednání o opatřeních, vyplývajících ze zdravotní kontroly SZP (Health Check). Komisařka pro zemědělství a venkov M. Fischer Boelová předložila návrhy pro modernizaci a zjednodušení SZP. Závěry k Health Check byly přijaty nadpoloviční většinou na zasedání Rady ministrů zemědělství všech členských zemí 10. a 20. listopadu loňského roku. Opatření modernizují, zjednodušují a usměrňují SZP a odstraňují omezování zemědělců a pomáhají jim lépe reagovat na signály trhu. Opatření jsou uplatňována v období 2009 - 2013.

„Hlavním cílem přijatých opatření je zajistit, aby režim jednotné platby byl účinnější, efektivnější a jednodušší, upravit tržní nástroje tak, aby lépe reagovaly na nové tržní příležitosti a lépe reagovat na nové a stávající výzvy, kterými jsou změna klimatu, bioenergie, nedostatek vody nebo biodiverzita.“¹⁴

Health Check byl označen jako priorita číslo jedno francouzského předsednictví. Hlavními tématy pro diskusi se stalo postupné zvyšování povinné modulace, ukončení kvót na produkci mléka, další změny v mechanismech řízení zemědělských trhů, zjednodušení a větší transparentnost norem cross-compliance, naopak pravidla správné zemědělské praxe (good agricultural and environmental practices, GAEP) by měly nadále zůstat ukazatelem rozdílných potřeb a situace v jednotlivých členských zemích.

Opatření přijatá v rámci Health Check:

1. Etapizace přípravy na zrušení mléčných kvót

Přijatá opatření umožňují zemědělcům tzv. měkké přistání. Vytváří pro zemědělce podmínky

14 Závěry Rady EU [online]. 2008 [cit. 2009-03-17]. Dostupné na WWW: http://www.strukturalnifondy.info/data/zavery_Rady_EU_HCH.pdf

pro plynulý přechod do období bez mléčných kvót. Tento plynulý přechod je zajištěn návrhem Komise na celkem pět ročních zvýšení kvót o 1 % v letech 2009–2010 až 2013–2014. Mléčné kvóty tak definitivně skončí v roce 2015.

2. Oddělení plateb od produkce

Platby byly odděleny u některých zemědělských komodit již Fischlerovou reformou SZP. I přes to některé členské země určité platby vázané na produkci zachovávaly. Tyto zbývající vázané platby, až na některé výjimky¹⁵, budou odděleny od produkce a přesunuty do systému jednotné platby.

3. Pomoc sektorům se specifickými problémy

Finanční prostředky pro podporu environmentálních opatření nebo na zlepšování kvality produktů, získají větší flexibilitu využití. Ty si členské země mohly ponechat ve výši až 10 % národních rozpočtových stropů. Prostředky nemusejí být využity ve stejném odvětví, pro které byly vyplaceny, ale mohou být využity pro pomoc zemědělcům produkujícím mléko, hovězí, kozí a skopové maso a rýži ve znevýhodněných oblastech nebo v citlivých odvětvích. Mohou být také využity pro podporu opatření v rámci rizikového řízení (např. programy pojištění proti přírodním katastrofám)

4. Prodloužení používání režimu jednotné platby na plochu

Členské státy¹⁶ využívající zjednodušený režim jednotné platby na plochu, nejsou nuceni do roku 2010 přejít na režim jednotné platby a mohou tento režim využívat až do roku 2013.

5. Doplnkové platby novým členským státům, které přistoupily v roce 2004 a 2006

Zemím, které vstoupily do EU v roce 2004 + Bulharsko a Rumunsko bude zvýšena celková alokace podpor o 90 milionů EUR.

6. Využití nečerpaných finančních prostředků

Členské státy, které zavedly systém jednotných plateb mohou finanční prostředky, které nevyčerpají v daném období z národní obálky využít na opatření pro rozvoj znevýhodněných oblastí nebo je mohou převést do fondu pro rozvoj venkova.

¹⁵ Výjimky tvoří prémie na krávy bez tržní produkce mléka a prémie na kozí a skopové maso. U těchto výjimek mohou členské státy ponechat současnou úroveň podpor vázaných na produkci.

¹⁶ Tento režim využívá deset ze dvanácti nejnovějších členů EU.

7. Přesun finančních prostředků z prvního do druhého pilíře SZP

Roční přímé platby vyšší než 5 000 EUR poskytované všem zemědělcům jsou sníženy o 5 % a získané prostředky se přesouvají do rozpočtu 2. pilíře SZP (rozvoj venkova). Přijatá opatření zvyšují tento podíl do roku 2012 na 10 %. Pro zemědělce, kteří ročně získají platby vyšší než 300 000 EUR je toto krácení zvýšeno o 4 % na celkových 14 %.

Získané prostředky mohou země využít k posílení programů v oblasti řešení dopadu klimatických změn, obnovitelných zdrojů energie, hospodaření s vodními zdroji, biologické rozmanitosti a realizaci inovací, na doplňková opatření v odvětví mléka a mléčných výrobků.

8. Investiční pomoc mladým zemědělcům

V rámci programů rozvoje venkova je investiční pomoc mladým zemědělcům navýšena z původních 50 000 na 70 000 EUR.

9. Zrušení vynětí půdy z produkce

Zemědělcům je umožněna maximalizace produkčního potenciálu díky zrušení povinnosti nechat 10 % orné půdy ležet ladem.

10. Cross-compliance

Křížová shoda – povinnost dodržovat standardy kvality v oblasti životního prostředí, welfare a jakosti potravin, je zjednodušena odstraněním standardů, které nejsou spojené s odpovědností zemědělců. Naopak jsou doplněny novými požadavky pro udržení environmentálních výhod vynětí půdy z produkce a na lepší hospodaření s vodními zdroji.

11. Intervenční mechanismy

Jsou stanoveny nové intervenční ceny a limity pro nákup pšenice, másla a odstředěného mléka. Nad stanovené limity musí být pro intervenční nákup použit režim nabídkového řízení.

12. Omezení plateb

Členské státy budou uplatňovat minimální platbu ve výši 250 EUR na zemědělský podnik, popřípadě platbu na minimální rozlohu 1 ha na zemědělský podnik nebo výjimečně může uplatňovat obě kritéria zároveň.

13. Ostatní opatření

V řadě malých režimů podpory proběhne do roku 2012 oddělení plateb od produkce a přesun

do režimu jednotné platby. Bude zrušena prémie za pěstování energetických plodin, která v současné době činí 45 EUR za ha.

Reforma požaduje dodatečné národní dofinancování prostředků přesunutých z transparentních přímých plateb do 2. pilíře SZP - Programu rozvoje venkova. Prodlužuje splatnost vyčleněných finančních prostředků podpory o dva až tři roky. Tato změna vzhledem k omezeným možnostem státních rozpočtů i k dopadům světové finanční krize je pro mnoho členských států problematická. Reforma odmítla požadavek nových členských států na odstranění nebo zmírnění historických rozdílů vůči zemím EU-15. Na druhé straně umožnila navýšit přímé platby v zemích EU-15 o nečerpané zdroje z národních obálek až o 4 %.

„V reformě se prosadilo každoroční navyšování mléčných kvót až po jejich zrušení v roce 2015. To se v budoucnu projeví poklesem ceny mléka, který povede ke snížení stavů dojníc a tím i ke snížení počtu chovatleů. V podmínkách ČR by to znamenalo snížení ceny mléka o 3,7-10 %, což je cena hluboko pod náklady.“¹⁷ Snížení ceny by s největší pravděpodobností vyvolalo další snižování stavu skotu, ohrožení rozsahu zatrávnění a nevyužití investic a podmínek pro chov skotu.

17 Zemědělský svaz ČR - Je Health Check pro ČR úspěchem? [online]. 2008. [cit. 2009-04-06] Dostupný na: http://www.zscr.cz/aktualne/Je_health_Check_pro_CR_uspechem

4. Aplikace SZP v podmínkách českého zemědělství

ČR spolu s dalšími devíti zeměmi je od 1. května 2004 plnoprávným členem EU. Toto rozšíření znamenalo podstatnou změnu fungování hospodářského mechanismu, jak v rámci EU-15¹⁸, tak i v nových členských zemích, jejichž hospodářské procesy se postupně přibližují k vyšší ekonomické výkonnosti, kterou jim neumožňovala uzavřená ekonomika jednotlivých států. „V plném rozsahu se to týká i zemědělského sektoru, který prošel v jednotlivých zemích různým historickým vývojem s výslednými specifickými strukturálními charakteristikami, které neeliminována v plném rozsahu ani SZP. Úplná unifikace ani není jejím cílem.“¹⁹

ČR vstoupila do EU jako stát, ve kterém v zemědělství pracuje méně jak 4 % obyvatel. Agrární sektor v ČR prošel v 90. letech rozsáhlou odvětvovou restrukturalizací a také změnou vlastnických struktur. I přes to, že některé procesy restrukturalizace ještě nebyly úplně ukončeny, bylo v odvětví dosahováno vysoké efektivity. O tom svědčí druhé místo v produkci některých komodit mezi deseti novými členy a v případě cukru a olejnin ČR předstihla i řadu producentů EU-15.

Přijetí zemí střední a východní Evropy do EU výrazně ovlivnilo ekonomickou výkonnost celé EU. Populace vzrostla o 74, 3 mil. obyvatel (téměř o jednu pětinu více spotřebitelů). Jejich kupní síla na trhu EU je však mnohem nižší než u spotřebitelů EU-15. Vzrostla i celková ekonomická síla EU, kdy HDP vzrostlo o téměř 5 %. Zvýšil se také objem finančních prostředků plynoucích do evropského rozpočtu. Na druhou stranu provádění politik je náročnější na finanční zdroje, vzhledem k většímu počtu potenciálních příjemců finančních prostředků. Nové členské země jsou více orientované na zemědělství než země EU-15. A to i přes to, že díky transformačním a privatizačním procesům v těchto zemích došlo k poklesu podílu zemědělského sektoru na národním hospodářství oproti minulosti a podíl se stále snižuje. Průměrný podíl zemědělského sektoru na HDP v nových členských zemích je 6 %, podíl zemědělství na HDP je v zemích EU-15 2 %. V ČR podíl v roce 2004 klesl na 3,3 %. (viz.Tab. 4.1)

18 Mezi EU-15 řadíme členské státy, které označujeme jako „staré“, a to Velkou Británii, Německo, Francii, země Beneluxu, Itálii, Španělsko, Řecko, Irsko, Švédsko, Portugalsko, Rakousko, Dánsko a Finsko.

19 TVRDOŇ, Jiří. *Transformace českého zemědělství do jeho multifunkční formy*. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2005. ISBN 80-213-1291-2

Tab. 4.1 Podíl zemědělství na HDP v zemích střední a východní Evropy v roce 2004

Země	Podíl na HDP
ČR	3,3%
Slovensko	5,8%
Slovinsko	4,9%
Litva	11,0%
Lotyšsko	10,6%
Estonsko	10,4%
Polsko	6,3%
Maďarsko	6,3%
Bulharsko	10,0%
Rumunsko	20,2%

Zdroj: OECD - Zemědělství v zemích střední a východní Evropy., úprava vlastní

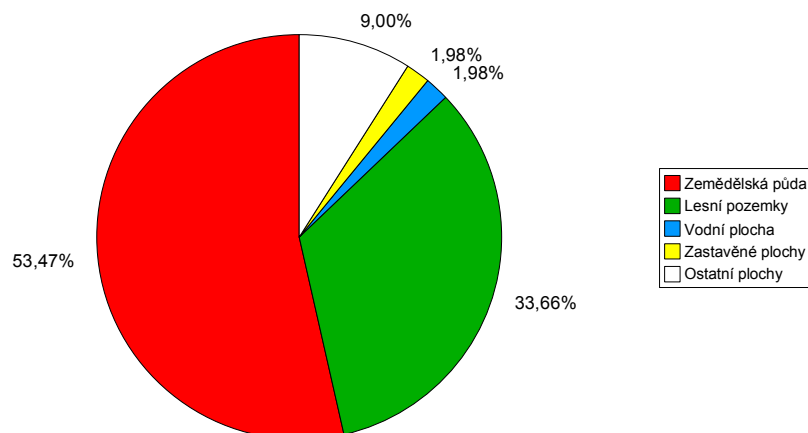
4.1 Charakteristika českého zemědělství

ČR se po potřebné restrukturalizaci hlásí k evropskému modelu multifunkčního zemědělství. Tento model zemědělství je charakteristický produkcí bezpečných a kvalitních potravin a podporou integrovaného rozvoje venkovského prostoru. „Mezi naše priority patří stabilizace zemědělské výroby, udržení jejího rozměru, zachování a zvelebování kulturní krajiny při zajištění dostatku pracovních příležitostí a rozvoj infrastruktury ve venkovských oblastech.“²⁰

Čeští zemědělci před vstupem do EU hospodařili na rozloze 4 264 000 ha půdy, tj. 54 % celkové rozlohy naší republiky. Více než jednu třetinu tvořily lesní pozemky, 3 miliony ha orná půda, trvalé kultury jako travní porosty (978 tisíc ha), zahrady a ovocné sady (209 tisíc ha), vinice (19 tisíc ha) a chmelnice (10 tisíc ha). Na jeden podnik připadalo 84,21 ha půdy, nejvíce ze všech států Unie. V roce 2005 byla obhospodařovaná plocha snížena na 3 557 790 ha. Ubylo 15 000 ha zemědělské půdy a naopak došlo ke zvýšení půdy s lesními porosty o 16 000 ha.

20 TVRDOŇ, Jiří. Transformace českého zemědělství do jeho multifunkční formy. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2005. s. 25. ISBN 80-213-1291-2

Obr. 4.1 Struktura zemědělského půdního fondu v ČR (údaje k 31.12. 2005)

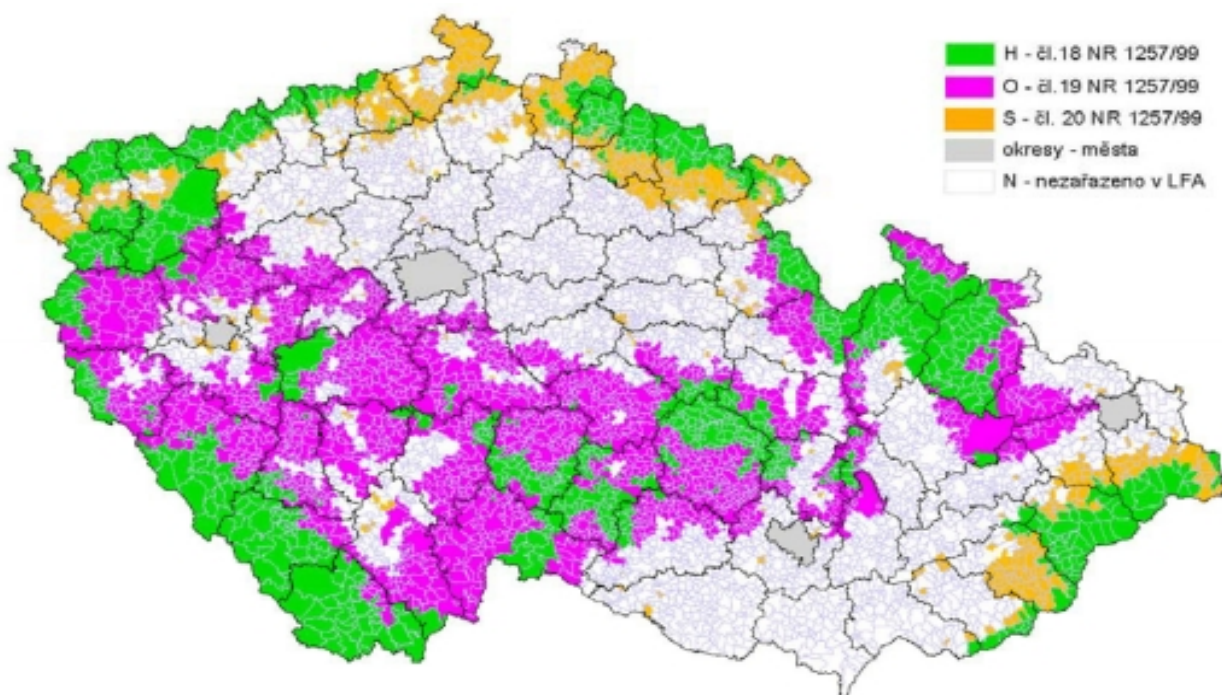
Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR, úprava vlastní

V současné době na jeden podnik připadá 71 ha půdy. Výměra orné půdy v posledních 10 letech neustále klesá. Polovina zemědělského půdního fondu leží v méně příznivých oblastech pro hospodaření (tzv. LFA oblasti). V těchto oblastech je velmi silná podpora zakládání a udržování luk a pastvin.

EU jsou vymezeny **3 typy LFA oblastí**.

- 1. Horské oblasti** – hlavní příčinou znevýhodnění je zkrácená vegetační doba v důsledku vyšší nadmořské výšky a vysoké náklady na zemědělské hospodaření na svažitých pozemcích
- 2. Ostatní méně příznivé oblasti** – charakteristická je půda s nízkou výnosností a malou hustotou obyvatelstva, které je na zemědělské činnosti závislé
- 3. Oblasti se specifickým omezením** – kombinace půdy s nízkou výnosností a vysokých nákladů na zemědělské hospodaření v důsledku svažitosti pozemků

Obr. 4.2 LFA oblasti v ČR pro období 2004 - 2006

Zdroj: MZe - Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013

V 50. letech byly socialistickým režimem rušeny rodinné podniky a kolektivizací docházelo ke vzniku velkých zemědělských družstev,. Byly zvyšovány rozlohy polí a odstraňovány charakteristické rysy půdy. Téměř veškerá půda a většina podniků se tak stala družstevní či státní (a to ve všech zemích střední a východní Evropy kromě Slovinska a Polska, kde byly zachovány menší rodinné podniky). Během následné transformace a privatizace byla tato družstva zachována, ale současně došlo k restituci zemědělské půdy prostřednictvím restitučních nároků. Tento proces však nevedl ke vzniku soukromých samostatných podniků. Naopak díky restrukturalizaci vedl k poklesu zaměstnanosti v zemědělském sektoru, zvýšené produktivitě práce a k modernizaci a dekoncentraci. Mezi negativa jistě patří vysoký věk zemědělských pracovníků, ztráta venkovské infrastruktury během privatizace a narůstající rozdíl mezi venkovem a městy.

V ČR je většina půdy ve vlastnictví fyzických či právnických osob. Zemědělství je charakteristické velkým počtem vlastníků půdy. Až 90 % zemědělské půdy je ve vlastnictví fyzických osob, avšak půda je z velké části dlouhodobě pronajímána zemědělským podnikům. Stát vlastní 599,7 tisíc ha půdy, kterou pronajímá Pozemkový fond ČR. Státní vlastnictví

má do budoucna plnit pouze specifické účely, jako je např. ochrana cenného půdního fondu nebo ochrana před jinou formou vlastnictví, která by mohla ohrozit životní prostředí. V ČR díky používání nevhodných technologických postupů přetrvává vysoký podíl půdy ohrožené degradací, tj. ztrátou produkční schopnosti. Obecné příčiny degradace půdy vyplývají především z jejího necitlivého využívání a nevhodného hospodaření. Nejvýraznější ztrátou všech funkcí je pak její zástavba.

Postupně docházelo a dochází ke snižování podílu zemědělského sektoru na HDP. Z více než 6 % tento podíl klesl pod 4 %. Podíl zemědělského sektoru na zaměstnanosti v průběhu procesů v devadesátých letech klesal z 12 % až na 4%. V současné době podíl zaměstnanosti v zemědělství činí 2,9 %. Naopak nadprůměrné podíly pracovníků v zemědělství, lesnictví a rybolovu v roce 2001 vykazovaly 49 venkovských okresů. Nejvyšších podílů, a to 10 %, dosáhly okresy Pelhřimov, Znojmo, Havlíčkův Brod, Jindřichův Hradec, Třebíč a Domažlice.

Současná struktura zemědělských podniků je výsledkem privatizačního procesu spolu s pozemkovou reformou na počátku 90. let. V celém sektoru je zaevidováno 41 180 podniků a na jeden podnik připadá 4,35 pracovníků. Struktura českého zemědělství podle velikosti podniků je výrazně odlišná od zemí EU-25. Podniky s více jak 50 ha obhospodařují 92 % z celkové výměry zemědělské půdy. Současný stav velikostní struktury podniků je definován jako tzv. duální. V ČR hospodaří vysoký počet malých podniků na malé části zemědělské půdy a naopak největší podíl půdy připadá malému počtu velkých podniků.

Tab. 4.2 Srovnání počtu zemědělských podniků v ČR v letech 1989-1990 a 1997-1998 podle typu podniků

Rodinné farmy		Korporace		Družstva		Státní podniky	
1989/90	1997/98	1989/90	1997/98	1989/90	1997/98	1989/90	1997/98
3205	70500	0	1833	1024	1011	174	22

Zdroj: PĚLUCHA, Martin. Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU, úprava vlastní

Zemědělství výrazně zaostává v úrovni průměrných mezd. Úroveň reálné mzdy je téměř o 20 procentních bodů pod úrovní dosaženou v roce 1989. Navíc výše mzdy v zemědělství dlouhodobě zůstává za průměrnými mzdami v národním hospodářství. Tento celoevropský problém je způsoben nižší produktivitou práce v zemědělství ve srovnání s jinými sektory národního hospodářství. Průměrná měsíční mzda na plně zaměstnané v národním hospodářství podle předběžných údajů českého statistického úřadu za rok 2007 byla 22 382 Kč, v průmyslu 21 162 Kč, ale v zemědělském sektoru průměrná měsíční mzda byla pouze 16 800 Kč.

Zemědělství neplní pouze funkci zajištění potravin, ale zastává i společenské a ekologické funkce. ČR se zaměřuje především na podporu méně příznivých oblastí a na agroenvironmentální opatření. Postupně dochází ke snížení míry zadluženosti zemědělských podniků, na druhou stranu roste zájem o zemědělské úvěry.

Technicko-materiální úroveň zemědělské výroby zaostává. A to zejména u technologií a techniky pro splnění norem nastavených EU. Nedaří se zajistit welfare zvířat, v dostatečné míře eliminovat negativní dopady zemědělské výroby na přírodu a vytvořit atraktivnější prostředí pro život na venkově. Mezi největší bariéru konkurenceschopnosti českých zemědělců však patří v mnohých případech zastaralá technika a její pomalá obnova, nízká vzdělanost pracovníků v odvětví a nízká produktivita práce. Proto je nutné zvyšování kvality v těchto oblastech, důležitá je podpora výzkumu, inovací a nových technologií, získávání značek kvality, certifikace biopotravin, propagace výrobků a systematické vzdělávání pracovníků.

V oblasti exportu zemědělských komodit ČR zaujímá dlouhodobě výrazné postavení především v případě mléka, živých zvířat, obilovin, cukru a sladu. Vývoz těchto komodit však podle MZe není dlouhodobě perspektivní z důvodu nízkého stupně finalizace a z jisté nárazovosti vývozu. Kromě těchto hlavních komodit jsou pro český zemědělský export důležité také komodity jako pivo, slad, chmel, cukrovinky, mléčné výrobky, vejce, med a také potravinářské a pekařské výrobky.

Zemědělský sektor prošel náročným procesem a důležitým vývojem, avšak přetrvávají i problémy. Zemědělství působí jako určitý stabilní sektor pro podporu rozvoje venkova v oblastech s příznivými podmínkami pro jeho rozvoj (mezi tyto oblasti řadíme Polabí, Jihomoravský a Jihočeský kraj). Avšak v ostatních regionech, kde nejsou natolik příznivé podmínky, není dostatečným stabilizujícím faktorem. Proto v současném programovacím

obdobím 2007-2013 jsou veřejné intervence zaměřeny na změnu hospodářské struktury venkova, vytvoření atraktivního prostředí pro podnikání a bydlení, výhodných podmínek pro malé podnikatele a vznik nových pracovních příležitostí a zlepšení kvality života na venkově.

4.2 Podmínky pro vstup ČR do EU v zemědělské oblasti

Začlenění českého zemědělství do SZP znamenal aplikaci evropského modelu zemědělství. Ten nechápe zemědělskou výrobu jen jako zdroj bezpečných a kvalitních potravin, ale také jako významný prvek pro tvorbu a ochranu krajiny. Cíle směřují k podpoře integrovaného rozvoje venkovských oblastí. Mezi priority pak patří stabilizace a udržení rozměru zemědělské výroby, zachování a rozvoj kulturní krajiny se zajištěním dostatku pracovních příležitostí a s nutným rozvojem venkovské infrastruktury.

Díky nové strategii českého zemědělství byla zásadním způsobem změněna jeho orientace. Zemědělský sektor byl doposud zaměřen na produkční funkci, v současné době stoupají na významu i jeho mimoprodukční funkce - ekologické zemědělství a především sociální a environmentální oblast.

České zemědělství se postupně muselo přizpůsobit systému tržní regulace, který byl v EU zaveden. Pro nové členské státy tento systém přizpůsobují přístupové smlouvy.

Pro ČR přizpůsobení po vstupu do EU znamenalo:

- zákaz podpory vysazování nových vinic,
- stanovení kvót pro pěstování luštěnin, výrobu mléka, produkci dehydratovaného krmiva, bramborového škrobu nebo zpracovaného ovoce a zeleniny,
- kvóty a prémie na chov dotovaného jatečného dobytka.

Tato omezení způsobila a do značné míry ještě způsobují změnu komoditní skladby českého zemědělství.

Nezbytné bylo také přizpůsobení se vývoji evropské legislativy, na kterou působí světový proces liberalizace obchodu se zemědělskými výrobky v rámci WTO. V roce 2006 si tento proces vynutil přijetí reformy cukerního pořádku. Cukr patří mezi první komodity,

kteře jsou regulovány společnou orgnizací trhu EU. ČR se i přes nutnost snížit výrobu cukru až o 150 tisíc tun ročně nadále drží na úrovni nejvyspělejších evropských států a je dostatečně soběstačná. Výroba cukru se ročně pohybuje okolo hranice 380 tisíc tun.

Na základě přístupové smlouvy ČR musela přijmout i odlišná pravidla financování zemědělského sektoru pro nové členské země oproti zemím EU-15. Nastavená pravidla připouští do roku 2013 pouze část přímých plateb.

Tab. 4.3. Rozfázování přímých plateb z evropského rozpočtu v období 2007-2013 pro nové členské země

rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
% přímých podpor	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%

Zdroj: Ministerstvo zemědělství, úprava vlastní

Nové členské země mohou v tomto období finanční prostředky dorovnávat z vlastních zdrojů o 20 procentních bodů nad sumu stanovenou na každý rok. Nejvýše však do 100 % částky přímých plateb pro EU-15.

Komise v tomto období navíc zřizuje nový Evropský fond pro rozvoj venkova (EAFRD), který má za úkol doplnit a převzít část současného financování z orientační části EAGGF. Pro kandidátské země je spuštěn předvstupní program SAPARD.

Program SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) jako předvstupní program pomáhal kandidátským zemím se zavedením acquis v rámci SZP. Napomáhal také strukturálním změnám v jednotlivých sektorech a na venkově. Program mohl být zeměmi využíván od roku 2000 do roku 2006, avšak jen do vstupu do EU. ČR tedy mohla z programu čerpat pomoc do května roku 2004.

ČR podepsala v roce 2001 **Víceletou finanční dohodu**, na základě které byla stanovena konkrétní výše finanční pomoci v jednotlivých letech. Tato dohoda představovala také právní, technický a procedurální rámec pro **Plán rozvoje zemědělství a venkova ČR pro období**

2000-2006, který se stal základním programovým dokumentem programu SAPARD v ČR. Plán vypracovalo Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) ve spolupráci s Ministerstvem zemědělství (MZe) a byl předložen Komisi 27. dubna 2000.

Pro implementaci programu byla zřízena **Agentura SAPARD**, která měla zodpovědnost za přijímání žádostí, administraci projektů, kontrolu a monitorování plateb, plnila tedy realizační a platební funkci programu. Komise ji akreditovala 15. dubna 2002 jako součást Ministerstva zemědělství, v roce 2004 pak přešla pod Státní zemědělský intervenční fond. Došlo k přechodu činností, pracovníků a kompetencí, které jsou nutné pro zabezpečení institucionálních struktur platební agentury určené k administraci SZP v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie. Program SAPARD byl tak plně v kompetenci orgánů nových zemí a Evropská Komise prováděla pouze kontrolu ex-post.

Program měl stanoveny 3 hlavní priority:

Priorita I – Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství

Priorita II – Trvale udržitelný rozvoj venkovských oblastí

Priorita III - Příprava podmínek pro plné využití programu

EU uvolnila pro všechny kandidátské země ročně částku 520 mil. EUR. ČR mohla čerpat ročně až 22 mil. EUR. Program byl postaven na principu spolufinancování z unijních a národních prostředků. ČR spolufinancovala program 12,5 % u projektů vytvářejících výnos (v tomto případě žadatel o finanční pomoc musel spolufinancovat projekt z 50 %, EU financovala 37,5 % projektu) a 25 % u projektů, které výnos nevytvářely (EU financovala až 75 % a zbytek byl financován z veřejných financí). Ve výjimečných případech mohla EU financovat až 100 % nákladů projektu, a to v případě opatření zaměřených na technickou a odbornou pomoc. Předpokládalo se, že prostředky budou rozdělovány v poměru 2:1 mezi zemědělským sektorem a rozvojem venkova. Nejvíce finančních prostředků, 25 % celkových plateb, bylo vyplaceno v opatření Rozvoj venkova spadajícího do druhé priority. Podle regionů byla největší část prostředků vyplacena v regionu Jihovýchod (962 733 993 Kč).

Finanční a technická pomoc v rámci **Českého plánu rozvoje venkova** (PRV) byla zaměřena do 3 prioritních oblastí²¹.

- 60 % příspěvku (65 % celkových nákladů) bylo zaměřeno na investice v zemědělském sektoru a sektoru zpracování potravin. Cílem bylo zvýšení konkurenceschopnosti a prosazení a přijetí norem EU.
- 30 % ročního příspěvku EU směřovalo na rozvoj venkova. Jednalo se převážně o infrastrukturální projekty s diverzifikací hospodářských aktivit.
- 10% příspěvku pak sloužilo k implementaci programu SAPARD pomocí vzdělávacích projektů a technické asistence.

Program SAPARD usnadnil pomocí čerpání finančních prostředků ČR přípravu na vstup do EU a napojení do jejich struktur. ČR maximálně využila nabízené prostředky a v celkové výši překročila i Víceletou finanční dohodu. Od dubna 2002, kdy byl projekt spuštěn bylo předloženo více jak 3 000 projektů. Proplácení projektů z prostředků programu na základě 1692 uzavřených smluv bylo ukončeno 30. listopadu 2005, kdy byly vyčerpány všechny prostředky pro období 2000-2003. Některé projekty jsou po tomto období vypláceny prostřednictvím Horizontálního plánu pro rozvoj venkova.

„Díky programu SAPARD bylo dosaženo zvýšení finančních příjmů podpořených subjektů, zvýšení produktivity práce, racionalizace výrobních procesů a racionálnějšího využití výrobních faktorů. Výsledky jsou zřejmé v pozitivních dopadech na životní prostředí a zlepšení podmínek chovu zvířat (welfare), větší různorodost, trvalou udržitelnost a přitažlivost hospodářských činností na venkově, vyšší konkurenceschopnost díky zvýšené produktivitě a kvalitě, zlepšení pracovních a hygienických podmínek provozů a nová pracovní místa, což bylo významné hlavně v regionech s vysokou nezaměstnaností.“²²

21 Ministerstvo financí

22 SZIF. Přínos programu SAPARD pro ČR [online]. 2006. [cit. 2009-04-06] Dostupný na:
<http://www.szif.cz/irj/go/km/docs/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/sapard/1160392614859.pdf>

4.3 Realizace a dopady SZP EU na rozvoj českého zemědělství a venkova po vstupu do EU

Vstup do EU znamenal pro české zemědělství značný nárůst finančních prostředků. Na základě dojednaných podmínek v přístupových dohodách byly zpracovány základní dokumenty pro využívání finančních prostředků z EU. Další možnosti pro zemědělce, jak získat finanční prostředky pro rozvoj multifunkčního zemědělství, podporu zpracování zemědělských produktů a pro zajištění trvale udržitelného rozvoje venkova, představují **Operační program Zemědělství** (dále jen OP) a **Horizontální plán rozvoje venkova** (dále jen HRDP). **Z národních zdrojů jsou také financovány dotační tituly Ministerstva zemědělství a tzv. State aid (PGRLF).** Podpory, které ČR získala po vstupu do EU tvoří nezanedbatelné finanční zdroje pro hospodaření zemědělských producentů.

Téměř polovina finančních prostředků v období 2004–2005 směřovala na přímé komoditní podpory v rámci jednotné platby na plochu (SAPS) a na národní doplňkové platby k jednotné platbě na plochu (TOP-UP) a na ostatní komoditní podpory z národních zdrojů, tedy fakticky na podporu produkce a příjmů farem. Z hlediska příjmů farem se zvýšily i podpory LFA oblastí (tedy podpory pro producenty v méně příznivých oblastech) a platby za plošné agroenvironmentální programy v rámci Horizontálního plánu rozvoje venkova (HPRV). Tyto platby se oproti období před vstupem ČR do EU téměř ztrojnásobily. Investiční podpory Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu (PGRLF) využívané v minulosti byly z větší části soustředěny do Operačního programu (OP) zemědělství.

Tabulka č. 4.4 Podpory EU po vstupu ČR do EU

Podpora zemědělství po vstupu ČR do EU				
1.	2.	3.	4.	5.
Přímé platby (SAPS) + doplňkové přímé platby (TOP-UP)	Horizontální plán rozvoje venkova (HRDP)	Operační program Zemědělství (OP)	Národní podpory (STATE AID)	Tržní opatření

Zdroj: GALOVÁ, Ludmila. Analýza systému podpor pro české zemědělce po vstupu do EU, úprava vlastní

Přímé platby

Základní jednotkou poskytovaných podpor ze strany EU jsou **přímé platby (SAPS)**, které mají zemědělcům zajistit stabilnější příjmy. Od roku 2006 jsou vypláceny zjednodušeným systémem, tzv. režimem jednotné platby na plochu, tedy na 1 ha obhospodařované půdy. Tímto způsobem bylo v prvních letech rozděleno 25 % plateb. Až 30 % plateb z národního rozpočtu je rozdělováno v rámci doplňkových plateb na jednotlivé komodity (TOP-UP). Pro získání jednotné platby zemědělec uplatňuje platební nárok. Tento nárok je vyčíslen u historického modelu na základě plateb získaných během referenčního období. U regionálního modelu je nárok určen na základě počtu použitelných hektarů v majetku zemědělce během prvního roku zavedení režimu jednotné platby. Členské země mohou rozhodovat o snížení hodnoty platebních nároků a používat přímé platby vázané na produkci plodin na orné půdě a produkci chmele nebo vázané na počet zvířat chovaných pro skopové, kozí a hovězí maso.

Vyplácení přímé podpory je podmíněno plněním určitých standardů²³ a od 1. ledna tohoto roku je v platnosti kontrola podmíněnosti. Ta pro zemědělce znamená nutnost dodržovat vybrané legislativní předpisy pro získání přímé podpory, některé podpory osy II rozvoje venkova nebo podpory společné organizace trhu s vínem. Mezi standardy patří udržování půdy v dobrém zemědělském a environmentálním stavu v rámci některých podpor společné organizace trhu s vínem, dodržování povinných požadavků v oblasti životního prostředí, veřejného zdraví, zdraví a dobrých životních podmínek zvířat a minimálních požadavků v rámci agroenvironmentálních opatření.

V ČR přímé dotace tvoří pouze část zemědělských podpor. Na jejich poskytnutí jsou však navázány i jiné druhy podpor. V programovacím období 2007-2013 platí podmínky Cross-compliance v rámci vyplácení podpor z EAFRD (platby v rámci LFA oblastí, platby v rámci NATURA 2000, platby v rámci rámcové směrnice o vodě). V případě, že žadatel o dotace podmínky pro získání nedodržuje, dotace mu může být snížena či úplně odebrána.

Pro rok 2008 jsou podle Státního intervenčního fondu přiznány platby ve výši

²³ Mezi tyto standardy patří zejména Dobrý zemědělský a environmentální stav (GAEC), Povinné požadavky na hospodaření (SMR) a Plnění minimálních požadavků pro použití hnojiv a přípravků na ochranu rostlin v agroenvironmentálních opatřeních (AEO)

3 027,70 Kč na 1 ha půdy a jsou vypláceny od 1. prosince 2008 do 30. června tohoto roku. Na TOP-UP jsou poskytovány dotace v oblasti platby na zemědělskou půdu, pěstování lnu na vlákno, pěstování chmele (coupling), na chmel (decoupling), na přežvýkavce, na chov krav bez tržní produkce mléka, na chov ovcí a koz a v oblasti platby na brambory pro výrobu škrobu. Doplňkové platby jsou však žadatelům vypláceny až po přiznání nároku na jednotnou platbu.

Horizontální plán rozvoje venkova

Podpora z Horizontálního programu rozvoje venkova (HRDP) je zaměřena na rozvoj mimoprodukčních funkcí zemědělství, mezi které mimo jiné patří hospodaření v klimaticky a zemědělsky nepříznivých oblastech, ekologické zemědělství nebo pěstování rychle rostoucích dřevin pro účely alternativního zdroje paliva. Priority jsou dosaženy prostřednictvím opatření, které jsou zpracovány s odvoláním na Nařízení Rady č. 1257/1999.

Mezi ně patří:

- **předčasné ukončení zemědělské činnosti**
- **podpora méně příznivých oblastí a oblastí s environmentálními omezeními**

Tzv. LFA oblasti – regiony s největší plochou podhorských a horských oblastí. Podpory v méně příznivých oblastech směřují k udržení příjmové stability zemědělců hospodařících v těchto oblastech, k podpoře restrukturalizace – podpora chovu skotu a dalších zvířat a ke stabilizaci venkovské populace,

- **agro-environmentální opatření**

Oblast s největším objemem finančních prostředků poskytovaných do zemědělství. Celkový objem prostředků dosáhl v roce 2005 částky 3 297 mil Kč. Opatření zahrnuje 4 podopatření:

Podopatření A – postupy šetrné k životnímu prostředí

Obsahuje dva tituly, a to Ekologické zemědělství a Integrované systémy pro pěstování ovoce nebo révy vinné

Podopatření B – ošetření travních porostů

Podopatření C – péče o krajinu

Podopatření D – osevní postup v ochranných zónách jeskyní

- **lesnictví**

Změna struktury zemědělských farem s cílem zajistit jiné příjmy díky rozdílnosti jejich aktivit a snížení výměry zemědělsky obdělávané půdy.

- **zakládání skupin výrobců**

Zakládání skupin zemědělských výrobců za účelem společného odbytu zemědělských výrobků a zvyšování přidané hodnoty společné produkce.

- **technická pomoc**

Je zaměřena na podporu aktivit nezbytných pro monitorování úspěšnosti implementace, řízení využití HRDP a zdokonalování jednotlivých opatření

Podpory v rámci HRDP mají nárokový charakter a jsou financovány ze záruční sekce EAGGF. Státní zemědělský intervenční fond v březnu roku 2008 vyplatil poslední prostředky ze zdrojů tohoto programu. Celková finanční alokace přidělená na program HRDP činila 678,5 mil EUR, z toho 542,8 mil EUR z EU. ČR tak téměř ze 100 % vyčerpala přes 19 mld Kč. Prostředky byly částečně použity na doplacení Speciálního předvstupního programu pro zemědělství a rozvoj venkova (SAPARD). HRDP byl schválen Komisí v květnu 2004 s platností do roku 2006. Od 28. března 2008 jsou dotace na tato opatření vypláceny již z Programu rozvoje venkova (pro období 2007–2013), který rámcově na Horizontální plán rozvoje venkova navazuje.

Operační program Rozvoj venkova a multifunkčního zemědělství (OP Zemědělství)

OP Rozvoj venkova a multifunkčního zemědělství je základním programovým dokumentem, který byl schválen Evropskou komisí. Tvoří základní koncepční rámec Ministerstva zemědělství ČR poskytování projektových podpor pro české zemědělství a venkov v období 2004-2006. Při implementaci OP jsou využívány zkušenosti

z předvstupního programu SAPARD a také závěry a doporučení, která vyplynula z jeho střednědobého hodnocení. OP obsahuje 3 základní priority se 7 opatřeními, které jsou rozpracovány na jednotlivá podopatření.

Priorita I – podpora zemědělství, zpracování zemědělských produktů a podpora lesního hospodářství.

Podpora lesního hospodářství byla novou oblastí podpory OP oproti programu SAPARD. Cílem bylo zlepšení hospodaření v lesích společně s obnovou po přírodních katastrofách a opatření na zajištění lepší ekologické stability lesů.

Priorita II – rozvoj venkova, rybářství a odborné vzdělání.

Také navazuje na program SAPARD.

Priorita III – technická pomoc.

OP je směřován na podporu zemědělské prvovýroby a zpracování produktů, podporu lesního a vodního hospodářství a zajištění trvale udržitelného rozvoje. Podmínkou pro získání prostředků je předložení realizovatelného projektu. Tyto projekty jsou pak spolufinancovány zhruba z 50 % u komerčních projektů a až ze 100% u projektů neziskových. OP je spolufinancován z orientační sekce Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EAGGF) a z Finančního nástroje pro podporu rybolovu (FIFG).

„Celková částka určená na financování projektů složená z uvedených evropských fondů (EAGGF a FIFG) a ze státního rozpočtu činila 250,6 mil EUR“.²⁴

Mezi podopatření Rozvoj venkova v rámci OP Zemědělství patří LEADER+. Jedná se o integraci aktivit napomáhajících rozvoji venkova. Hlavním cílem je zapojení obyvatel do spolupráce v jednotlivých mikroregionech formou převzetí rozhodovací iniciativy a také podpora udržitelného rozvoje.

Finanční pomoc v rámci OP zemědělství je úspěšným žadatelům poskytnuta zpětně ve formě konečné jednorázové platby. Výjimku tvoří projekt podopatření zalesňování nevyužitých zemědělských půd a založení producentů organizací. V těchto případech je finanční pomoc vyplácena v podobě dílčích plateb.

²⁴ Ministerstvo zemědělství. Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ v kostce [online]. 2006 [cit. 2009-03-25]. Dostupné na WWW: <http://www.mze.cz/attachments/OP_kostka_web.pdf>

Národní podpory

K podpoře restrukturalizace a zvýšení konkurenceschopnosti českého zemědělství slouží podpůrné programy. Programy kompatibilní i s evropskou legislativou byly zachovány i po vstupu ČR do EU. Dnes jsou označovány termínem **národní podpory** (State Aid) a je možné je rozdělit na Podpůrné programy Ministerstva zemědělství a na podpory z PGRLF.

Tab. 4.5. Národní programy

Podpůrné programy Ministerstva zemědělství ČR			
1. Příspěvek ve vodním hospodářství	2. Příspěvek v lesním hospodářství	3. Včelařství	4. LEADER ČR

Zdroj: Ministerstvo zemědělství, úprava vlastní

Včelařství

Jedná se o český program, jehož cílem je zlepšení produkce medu a jeho uvádění na evropský trh, především prostřednictvím technické pomoci a opatření proti negativním faktorům, které na včelstvo a med působí.

LEADER ČR

Doplňuje stávající národní a evropské podpory. Je určený jednak místním akčním skupinám venkovských oblastí, vytvářejícím společné rozvojové strategie a záměry a také místním skupinám, které přímo realizují konkrétní projekty.

Využívá investiční prostředky ze státního rozpočtu s cílem najít nové formy zlepšení kvality života ve venkovských oblastech, zajistit nové způsoby posílení ekonomického prostředí a tvorby nových pracovních míst a také s cílem najít nové formy zhodnocení přírodních a kulturních zdrojů v oblasti. Podpora je poskytována jako systémová investiční dotace na realizaci vybraných projektů. Použití získaných finančních prostředků je přísně účelové, u neziskových organizací není dovoleno použití prostředků pro účely vytvářející

zisk.

Tržní opatření

Nezanedbatelnou finanční pomoc představují také tržní opatření, která fungují na společném evropském trhu. Opatření řeší výkyvy poptávky a nabídky na trhu a zajišťují větší jistotu v podnikání i pro české zemědělce.

V rámci SZP jsou uplatňovány tři zásady:

- společný trh pro zemědělské produkty při společných cenách,
- zvýhodnění produkce ze zemí EU na úkor vnější konkurence,
- finanční solidarita, tedy financování ze společného fondu, do kterého přispívají všechny členské země.

4.4 Operační programy pro současné období 2007-2013

Pro budoucnost EU mají stále větší význam venkovské oblasti, které tvoří téměř 90 % celkové plochy evropských zemí. Jsou to oblasti tvořené venkovskými sídly, kulturní krajinou, která již dlouho neplní funkci prostoru jen pro zemědělskou výrobu, ale naopak je významným místem pro rozvoj jiných např. Volnočasových aktivit. Hlavním důvodem, proč EU věnuje zemědělství a rozvoji venkova velkou pozornost je nutnost zajištění plnohodnotného fungování a optimálního sociálního a ekonomického prostředí. Podpora z programů SZP prošla řadou významných změn. Výsledkem je existence dvou politik EU, které určují směr rozvoje venkova, a to SZP a politika hospodářské a sociální soudržnosti (HSS). V minulosti byla politika rozvoje venkova součástí Politiky soudržnosti, v současném období (2007-2013) je tato oblast plně přesunuta do SZP. V této oblasti nyní působí dva evropské fondy: Evropský zemědělský garanční fond (EAGF) a Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD). Nadále však působí nástroje politiky hospodářské a sociální soudržnosti, mezi které patří: Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF), Evropský sociální fond (ESF) a Fond soudržnosti.

Hlavní změnou problematiky rozvoje venkova je, že EAFRD není součástí strukturálních fondů EU. Pro všechny členské země se tento fond stává nejdůležitějším finančním nástrojem podpory celkového rozvoje venkova, protože věcně navazuje na obsah OP Rozvoj venkova a multifunkčního zemědělství, Horizontálního plánu rozvoje venkova a iniciativy LEADER.²⁵ Mezi základní strategické dokumenty patří Politika rozvoje venkova EU– EAFRD. Z ní je odvozen Národní plán rozvoje venkova a Program rozvoje venkova, které jsou národními programovými dokumenty jednotlivých členských zemí.

Tab. 4.6 Programy Politiky rozvoje venkova pro období 2007-2013

Politika rozvoje venkova EU (2. pilíř SZP)	Programování na úrovni EU
Strategické zásady rozvoje venkova pro období 2007-2013	
Nařízení Rady č. 1698/2005, o podpoře rozvoje venkova z EAFRD	
Národní strategický plán pro rozvoj venkova	Programování na úrovni ČR
Program rozvoje venkova	
Projektová úroveň	

Zdroj: MZe - Podpora z EU a národní dotace, úprava vlastní

Politika rozvoje venkova

Politika rozvoje venkova doplňuje politiku podpory trhu a politiku podpory příjmů SZP. Jejím úkolem je přispívat k dosažení cílů politiky hospodářské a sociální soudržnosti. Zahrnuje i priority definované v závěrech Evropské rady z Lisabonu a Göteborgu pro udržitelný rozvoj a konkurenceschopnost.

Strategické zásady rozvoje venkova pro období 2007-2013

Vymezují v tomto programovacím období **pět skupin hlavních priorit a cílů v rozvoji venkova:**

1. Horizontální priority (všechny osy)
2. Priority spojené s konkurenceschopností (Osa I)

²⁵ PĚLUCHA, Martin. *Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU*. Praha: IREAS, 2006. s. 86. ISBN 80-86684-42-3

3. Priority spojené s ekologickým obhospodařováním krajiny (Osa II)
4. Priority spojené s širším rozvojem venkova (Osa III)
5. Priority pro zlepšení a mobilizaci přirozeného vnitřního rozvojového potenciálu venkovských oblastí (Osa IV)

Národní strategický plán pro rozvoj venkova ČR

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD) je nejdůležitějším finančním nástrojem podpory rozvoje venkova. Na základě Rozhodnutí Rady o strategických pokynech Společenství pro rozvoj venkova (na základě Nařízení Rady o podpoře pro rozvoj venkova z EAFRD č. 1698/2005, které stanovuje postup při realizaci politiky rozvoje venkova) jsou stanoveny minimální povinné priority pro členské státy. Ty si pak nad jejich rámec mohou v souladu s cíli EAFRD zvolit priority vlastní.

Pro přípravu programování fondu byl vytvořen **Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013**, který vymezuje strategické priority pro jednotlivé osy, které jsou odvozeny od celkové SWOT analýzy zemědělského sektoru a v souladu s nařízením č.1698/2005.

Osa I – Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví

„Osa I je zaměřena na podporu konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, posílení dynamiky podnikání v zemědělské výrobě a v navazujícím potravinářství. Finanční alokace činí 22,39 % celkových prostředků. Podpory v rámci Osy I nepovedou ke zvýšení zemědělské prvovýroby. Prioritní oblastí je modernizace zemědělských podniků, pozemkové úpravy a přidávání hodnoty zemědělským produktům. Proto je na tyto účely soustředěno největší množství finančních prostředků.“²⁶

26 SZIF - Program rozvoje venkova. [online]. 2008. [cit. 2009-03-25]. Dostupné na WWW: <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/eafrd~osa1_oj>

Osa II – Zlepšování životního prostředí a krajiny

Tato rozvojová osa obsahuje tři priority – Biologická rozmanitost, zachování a rozvoj zemědělských a lesnických systémů, Ochrana vody a půdy a Zmírňování klimatických změn. Celková alokace v rámci těchto priorit je 55,2 % prostředků.

Osa III – Kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářského venkova

Rozvojová osa se člení do tří priorit – Tvorba pracovních příležitostí, Podmínky růstu a kvality života na venkově a Vzdělávání. Celková alokace je 16,93 % prostředků.

Osa IV – LEADER

Osa IV - Leader je osou metodickou a je uskutečňována prostřednictvím realizace cílů jednotlivých opatření první až třetí osy. Hlavním přínosem osy IV - Leader je vzájemná propojenost a společná realizace akcí rozvoje venkova. Účelem je zlepšit kvalitu života ve venkovských oblastech, posílení ekonomického potenciálu spolu s posílením administrativních schopností na venkově. Osa zahrnuje pouze jednu prioritu – Zlepšení řízení a mobilizace přirozeného vnitřního rozvojového potenciálu venkovských oblastí. Celková alokace činí 5 % prostředků.

Obsah jednotlivých os Národního strategického plánu rozvoje venkova je zpracován tak, aby nedocházelo k vzájemnému překrývání, které by vedlo ke snižování konečných efektů. Naopak se usiluje o realizaci takových opatření, která v konečné fázi zesilují kladné dopady stanovených cílů.

Program rozvoje venkova

Program zajišťuje působení Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova, blíže specifikuje strategie v jednotlivých osách Národního strategického plánu rozvoje venkova a umožňuje jeho efektivní realizaci. Přispívá k naplnění cílů Lisabonské strategie ve všech jejích oblastech, kterými jsou společnost založená na znalostech, vnitřní trh a podnikatelské prostředí, trh práce a udržitelný rozvoj. Je návazným dokumentem, který rozpracovává Národní strategický plán do jednotlivých opatření.

Program rozvoje venkova je vymezen pro celé území ČR, s výjimkou hlavního města Prahy. Na celém území státu mohou být prováděna pouze agroenvironmentální opatření (jejich celoplošné užití je odůvodněno potřebou péče o životní prostředí). „Existence a realizace Programu rozvoje venkova ČR přispěje k dosažení cílů stanovených Národním strategickým plánem rozvoje venkova, tj. k rozvoji venkovského prostoru České republiky na bázi trvale udržitelného rozvoje, zlepšení stavu životního prostředí a snížení negativních vlivů intenzivního zemědělského hospodaření. Program dále umožní vytvořit podmínky pro konkurenceschopnost ČR v základních potravinářských komoditách. Program bude také podporovat rozšiřování a diverzifikaci ekonomických aktivit ve venkovském prostoru s cílem rozvíjet podnikání, vytvářet nová pracovní místa, snížit míru nezaměstnanosti na venkově a posílit sounáležitost obyvatel na venkově.“²⁷

4.5 Současný vývoj českého zemědělství

České zemědělství je v současné době ovlivňováno celosvětovou situací a nachází se v období velkých změn. Celosvětová provázanost trhů se projevuje především ve vývoji cen a zvýšené poptávce po většině komodit.

ČR po vstupu do EU především díky dotacím z evropských fondů vykazuje v zemědělském sektoru zisk. V roce 2003, tedy rok před vstupem do EU, naopak vykazovalo ztrátu více jak 2 mld. Kč. Nejúspěšnějším rokem byl rok 2007, kdy české zemědělství vykazovalo zisk 13 mld. Kč. Zavedení tržních opatření EU znamenalo nárůst zemědělských příjmů až o jednu třetinu oproti minulému období. Velkou část zisku však zemědělci, podle svých slov, použijí na splnění všech požadavků evropské legislativy. V roce 2004 došlo ke zmenšení rozměru českého zemědělství, a to díky pouze částečným dotacím oproti zemím EU-15. ČR vlivem snahy o evropskou soběstačnost ztratila v mnoha oblastech zemědělské produkce. Největší ztráty se projevily v cukrovarnictví, lnářství, ovocnářství, zelinářství a v produkci vepřového masa. Naproti tomu v roce 2008 byla vykázána celková produkce v běžných cenách o 23,5 mld. vyšší než v roce 2003. Podíl zemědělství na HDP se však snížil na hodnotu 1,89 % ze 2 % (údaj z roku 2003). V ČR oproti roku 2007 vzrostly reálné příjmy²⁸

27 Ministerstvo zemědělství. Program rozvoje venkova [online]. 2007 [cit. 2009-03-25]. Dostupné na WWW: <http://www.mze.cz/Index.aspx?ch=74&typ=2&ids=2307&val=2307>

28 Reálné příjmy jsou příjmy vytvořené zemědělskou činností a nezemědělskou činností, která s ní souvisí a nelze ji od ní oddělit. Nejedná se však o celkové příjmy zemědělsky hospodařících subjektů, protože

na jednoho pracovníka o 2,4 %. Patříme tak mezi 8 zemí EU, ve kterých došlo k nárůstu příjmů. Příjmy Unie naopak poklesly o 3,5 %.

V současné době se celý svět potýká s následky světové finanční krize. Vlády uvolnily celkem více jak 2 biliony EUR na záchranu nejdůležitějších odvětví. Cílem EU není pouze obnovení stability, dosažené před krizí, ale také vytvoření výhodných podmínek pro obnovení ekonomického růstu a vytvoření pracovních míst. Vlivem této situace došlo v zemědělství k propadu produkce mléka a ke snížení poptávky po komoditách. Došlo také ke zhoršení přístupu zemědělců k úvěrům důležitým pro export, což může vést ke snížení konkurenceschopnosti, celkovému omezení vývozu zemědělských a potravinářských výrobků. Krize díky snížení poptávky na trhu finálních výrobků snižuje i poptávku po primárních zemědělských výrobcích. Vzhledem k velikosti dopadu krize a jejího globálního rozměru nejsou členské země schopny samy najít vhodné řešení. V březnu na summitu Rada potvrdila finanční prostředky z protikrizového balíčku v celkové výši 1,020 mld. EUR. ČR by mělo připadnout na období 2009-2010 přibližně 870 mil. Kč. Členské země mohou samy rozhodnout, na jaký účel budou prostředky z protikrizového balíčku použity. Tyto prostředky je MZe připraveno použít na zavedení internetu do venkovských oblastí a splnění stanovených nových výzev SZP, mezi které patří klimatické změny, obnovitelné zdroje energie, biodiverzita, inovace a podpora odvětví mléka.

Současná situace stále více tlačí na přehodnocení SZP a vytvoření nových nástrojů pro další období (2014-2020). Její dnešní podoba je do budoucna neudržitelná. Je založená na prosazování zájmů jednotlivých členských zemí a není dostatečně připravená zvládnout výrobu požadovaného množství produkce při zachování nízkých cen a vysoké kvality v souladu s mimoekonomickými funkcemi zemědělství.

Od ledna tohoto roku ČR předsedá Radě EU. **Cíle našeho předsednictví v oblasti zemědělství lze shrnout do 4 základních bodů²⁹:**

1. Budoucnost SZP a rozvoj venkova
2. Politika kvality zemědělských produktů a potravin
3. Zjednodušení SZP

nepokrývají příjmy z jiných zdrojů jako jsou zisky z nemovitosti, platy či sociální výhody.
29 České předsednictví EU. Pracovní program českého předsednictví. [online]. 2009 [cit. 2009-04-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.eu2009.cz/cz/czech-presidency/programme-and-priorities/program-a-priority-478/>>

4. Rozvoj venkova a vymezení nepříznivých LFA oblastí

Důležitým tématem se na začátku roku stala reforma SZP. ČR chce poukázat na nadměrné financování tradičních politik, které brání rozvoji a vyšším investicím do ostatních sektorů. Reforma by měla snížením podílu výdajů určených do zemědělství napomoci zvýšit vzdělanost, inovace, výzkum a vývoj. Snaha omezit výdaje a snížení zemědělských podpor souvisí s liberalizací obchodní politiky EU v rámci jednání WTO. Musí být položen základ pro dlouhodobé posilování pozice zemědělství a potravinářství na otevřeném světovém trhu. Výsledkem celého procesu by měly být rovné podmínky pro všechny členské země v oblasti přímých plateb a systému jejich vyplácení, který by měl zohlednit i specifické aspekty zemědělství jednotlivých zemí. Pro českou vládu se stalo prioritní také dodržování kvality zemědělských produktů a potravin. Je nutné zajistit kvalitní zemědělské a potravinářské výrobky s důrazem na dostatečnou efektivní propagaci výrobků s chráněným zeměpisným označením a označením původu. Dalším bodem je zahájení debaty o novém vymezení znevýhodněných LFA oblastí. Cílem je stanovení jednotných postupů pro jejich vymezení.

Priotou českého předsednictví je také zachování role politiky hospodářské a sociální soudržnosti a posilování jejího územního rozměru. Cílem je především snížení rozdílů mezi více a méně vyspělými členskými zeměmi a jejich regiony pro dosažení rovnoměrného a udržitelného rozvoje.

Hlavní otázkou však nadále zůstává budoucnost celého prvního pilíře SZP po skončení tohoto programovacího období, po roce 2013.

5. Závěr

Společná zemědělská politika se již od vzniku Evropského hospodářského společenství (EHS) stala základním pilířem evropské integrace. Důvodem pro vytvoření společných pravidel a nástrojů byla nedostatečná soběstačnost evropských zemí při zásobování potravin. Úspěšné zavedení a realizace opatření na základě Římských smluv vedlo ke splnění prvotního cíle. Na počátku 90. let však bylo potřeba dosavadní systém reformovat, protože počáteční důvody již nebyly aktuální. Od té doby prochází neustálými reformami, aby mohla reagovat na aktuální potřeby trhu.

První MacSharyho reforma z roku 1992 bojovala s cíli stanovenými v rámci obchodních jednání Uruguayského kola GATT. Hlavní myšlenkou se stalo snížení garantovaného cenového minima téměř na úroveň světových cen. Přímá podpora zemědělců, ve formě kompenzačních plateb oddělených od produkce, zabránila dalšímu zvyšování výroby a naopak vedla k pozitivnímu snižování nahromaděných zásob v intervenčních skladech.

Impulesem pro další reformu se stal tlak zemí z důvodu velké rozpočtové náročnosti Agenda 2000 tak dává konkrétní podobu evropskému modelu zemědělství. Dochází ke snížení prostředků v rámci prvního pilíře zaměřeného na vlastní zemědělskou produkci a ke vzniku druhého pilíře SZP pro podporu rozvoje venkova. V roce 2002 Komise přijala Sdělení ke střednědobému posouzení, které poskytlo hodnocení SZP od roku 1992. Výsledek byl pozitivní. Dochází k příznivému vývoji příjmů a tržní balance. Byly dokončeny dohody mezi členskými zeměmi o uplatnění reformy i pro 10 kandidátských zemí, pro které vstup do EU přinese zlepšení situace v zemědělství, vstup na vnitřní trh, možnost nového uplatnění a zajištění stabilnějších a v průměru vyšších cen. Pro kandidátské země bylo velmi důležité, že se reforma nedotkla rozsahu financování zemědělství v kandidátských zemích. Od roku 2002 využíváme předvstupního programu SAPARD, který usnadňuje přechod na evropskou legislativu a budoucí zapojení do mechanismu SZP.

Naše zemědělství se stalo součástí SZP v květnu roku 2004 za podmínek vyjednaných v přístupových smlouvách, které pro české zemědělství nejsou příliš výhodné. Podle nich jsou naši zemědělci až do roku 2013 diskriminováni ve výši přímých plateb oproti zemím EU-15. I přes to vstup do EU znamenal výrazný nárůst finančních prostředků z evropského rozpočtu, které mají zemědělci možnost získat k národním podporám. Evropské zdroje slouží především

ke zvýšení konkurenceschopnosti zemědělců na evropských a světových trzích, k potřebné modernizaci zemědělské výroby a techniky. Bohužel ani tyto finanční prostředky zatím nepomohly dokončit žádoucí restrukturalizaci.

Vývoj SZP je ovlivňován tlakem WTO na snížení obchodních bariér vůči třetím zemím i rychlým rozvojem zemědělských technologií. Tento vývoj zásadně ovlivňuje i naše zemědělství, které musí být schopno reagovat na změny, udržet a zvýšit svoji konkurenceschopnost. V současné době se musí vyrovnat především se sjednocením podpor pro rozvoj venkova v EAFRD, snižováním přímých plateb, postupným omezováním podpor tržních operací, což povede k uvolnění regulací evropského trhu.

Budoucí vývoj SZP je ovlivňován především současnou hospodářskou krizí. Ta vede ke snížení poptávky po komoditách, ke zhoršení přístupu zemědělců k úvěrům důležitým pro vývoz zemědělských a potravinářských výrobků a k jeho celkovému omezení. Vzhledem k velikosti dopadu krize a jejího globálního rozměru nejsou členské země schopny samy najít řešení. Důležitým tématem se na začátku roku stala reforma SZP. ČR v rámci svého předsednictví chce poukázat na nadměrné financování tradičních politik, které brání rozvoji a vyšším investicím do ostatních politik. Snížením podílu výdajů určených do zemědělství chce napomoci zvýšit vzdělanost, inovace, výzkum a vývoj. Dnešní SZP není dostatečně silná na výrobu požadovaného množství produkce při dodržení nízkých cen a vysoké kvality v souladu s mimoekonomickými funkcemi zemědělství.

Cílem této práce bylo pomocí dostupných zdrojů analyzovat dosavadní vývoj SZP ES/EU, reformní kroky, které vedly k její dnešní podobě, především pak její dopady na české zemědělství a možnou budoucnost, jednak českého zemědělství, ale také SZP EU. Myslím si, že cíle bylo dosaženo a práce zachycuje nejdůležitější informace, které by měl znát minimálně každý občan pracující v zemědělství.

Seznam použité literatury

a) Knihy

- [1] BEČVÁŘOVÁ, Věra. Koncepce a vývoj agrární politiky EU a USA. 1.vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2007. 94 s. ISBN 978-80-7375-133-3
- [2] FOJTÍKOVÁ, Lenka; LEBIEDZIK, Marian. Společné politiky Evropské unie. Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008. 179 s. ISBN 978-80-7179-939-9.
- [3] GALOVÁ, Ludmila; JAROLÍMEK, Jan; KOLKOVÁ, Simona; MALÝ, Michal. Analýza systému podpor pro české zemědělce po vstupu do EU. 1. vyd. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, 2004. 32 s. ISBN 80-213-1132-0
- [4] MACHÁLEK, Emil; PĚLUCHA, Martin. České zemědělství v podmínkách reformy SZP EU a nástroje k její realizaci: přímé platby a cross-compliance, zvyšování konkurenceschopnosti (Program rozvoje venkova). 1. vyd. Praha : IREAS, 2008. 80 s. ISBN 978-80-86684-52-9
- [5] NEUMANN, Pavel. Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2004. 65 s. ISBN 80-245-0814-1
- [6] PĚLUCHA, Martin. Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU. 1. vyd. Praha : IREAS, 2006. 162 s. ISBN 80-86684-42-3
- [7] TVRDONĚ, Jiří. Transformace českého zemědělství do jeho multifunkční formy. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2005. 201 s. ISBN 80-213-1291-2

b) Elektronické publikace

[8] EUROSOP - „Zdravotní kontrola“ reformy společné zemědělské politiky. [online]. 2009 [cit. 2009-03-09] Dostupné na WWW:

<<http://www.euroskop.cz/8451/10154/clanek/aktualizace-zdravotni-kontrola-reformy-spolecne-zemedelske-politiky>>

[9] MACHÁLEK, Emil. Health Check Společné zemědělské politiky Evropské unie pomůže zemědělcům reagovat na nové výzvy - jaké závěry přijala Rada ministrů zemědělství EU v Bruselu? [online]. 2008 [cit. 2009-03-17] Dostupné na WWW:

<<http://www.strukturalnifondy.info/clanek.php?clanek=3374>>

[10] STRUKTURÁLNÍ FONDY. Závěry Rady EU [online]. 2008 [cit. 2009-03-17].

Dostupné na WWW: <http://www.strukturalnifondy.info/data/zavery_Rady_EU_HCH.pdf>

[11] EVROPSKÁ KOMISE. Kolik stojí SZP [online]. 2008 [cit. 2009-03-09]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/agriculture/capexplained/cost/index_cs.htm>

[12] EVROPSKÁ KOMISE. Nové členské státy, nové výzvy [online]. 2008 [cit. 2009-03-09]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/agriculture/capexplained/challenge/index_cs.htm>

[13] FAJMON, Hynek. Čeští zemědělci a Společná zemědělská politika Evropské unie. [online]. 2006 [cit. 2009-03-09]. Dostupné na WWW:

<http://fajmon.eu/docs/dokumenty/zemedelci_a_politika_EU.pdf>

[14] JEDLIČKA, Jan. Společná zemědělská politika EU. [online]. 2004 [cit. 2009-03-27].

Dostupné na WWW: <<http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/CAP.pdf>>

[15] Státní zemědělský intervenční fond – obecné informace [online]. 2004 [cit. 2009-03-27].

Dostupné na WWW: <<http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/hrdp~informace>>

[16] Státní zemědělský intervenční fond - aktuality [online]. 2009 [cit. 2009-03-27].

Dostupné na WWW: <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/hlavni_stranka>

[17] MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR. Podpora z EU [online]. 2009 [cit. 2009-03-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.mze.cz/Index.aspx?ch=74&typ=2&ids=2307&val=2307>>

[18] MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR. Program rozvoje venkova ČR na období 2007-2013 [online]. 2008 [cit. 2009-03-25]. Dostupné na WWW: <http://www.mze.cz/UserFiles/File/EAFRD/PRV_zmny_listopad2008.pdf>

[19] MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR. Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ v kostce [online]. 2006 [cit. 2009-03-25]. Dostupné na WWW: <http://www.mze.cz/attachments/OP_kostka_web.pdf>

[20] Asociace soukromého zemědělství ČR - Stanovisko producentů cukru v ČR k reformě cukerního pořádku v EU [online]. 2005 [cit. 2009-03-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/roslinna-vyroba-puda/stanovisko-producentu-cukru-v-cr-k-reforme-cukerniho-poradku-v-eu.html>>

[21] SZIF - Přínos programu SAPARD pro ČR [online]. 2006. [cit. 2009-04-06]. Dostupné na: <http://www.czp.cuni.cz/www.szif.cz/irj/go/km/docs/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/sapard/1160392614859.pdf>

[22] OECD - Zemědělství v zemích střední a východní Evropy. [online]. 1995. [cit. 2009-04-06] Dostupné na: <http://www.czp.cuni.cz/Info/EU/Zemedelstvi/zem_a_v.htm>

[23] České předsednictví EU. Pracovní program českého předsednictví. [online]. 2009. [cit. 2009-04-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.eu2009.cz/cz/czechpresidency/programme-and-priorities/program-a-priority-478/>>

Seznam zkratk

BSE	Nemoc šílených krav
ČR	Česká republika
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development (Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova)
EAGF	European Agricultural Guarantee Fund (Evropský zemědělský záruční fond)
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond)
EFF	Evropský rybářský fond
EHS	Evropské hospodářské společenství
ERDF	European Regional Development Fund (Evropský fond regionálního rozvoje)
ESF	Evropský sociální fond
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská Unie
EU-15	označení pro „staré členské státy“
EUR	euro, společná měna zemí eurozóny
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Všeobecná dohoda o clech a obchodu)
HDP	Hrubý domácí produkt
HRDP	Horizontální plán rozvoje venkova
JVT	Jednotný vnitřní trh EU
KIS	Krajské informační středisko pro zemědělství a rozvoj venkova
LFA	Less favoured areas (méně příznivé oblasti)
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
MZe	Ministerstvo zemědělství ČR
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
SAPARD	Special Action Programme for Pre-Accession Aid for Agriculture and Rural Development (Speciální akční program pro předvstupní pomoc v oblasti zemědělství a rozvoje venkova)
SAPS	Single Area Payment Scheme (přímé platby)
SMR	Statutory Management Requirements (Zákonné požadavky na hospodaření)
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZP	Společná zemědělská politika
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)

Prohlášení o využití výsledků diplomové (bakalářské) práce

Prohlašuji, že

1. jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou (bakalářskou) práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
2. beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
3. souhlasím s tím, že jeden výtisk diplomové (bakalářské) práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové (bakalářské) práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
4. bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
5. bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 7. května 2009

Lenka Skopalíková

Adresa trvalého pobytu:

Trávník 192, Senice na Hané 783 45